

సు జ న మై త్రి.

మొదటి ప్రకరణము.

విక్రమసింహపురము.

చరాచర జీవలకుంబగు భవతలయును కెట్లవారికిని, స్వదేశాభిమానమును, స్వభాగభిమానమును, స్వధర్మాభిమానమును స్వగోపనకములు, మనమనాన సిద్ధముగ ప్రదేశమున నివసించుచుండితే ఈ యావేశ పురుషాంశరములనుండియు ప్రాంతమున భివృద్ధిచెందితిమో, యేయూరజగించితిమో, యేయే ప్రదేశములజరించితిమో, గూడేశమున, నా పాంశమున, నాయూర, నాయూప్రదేశముల నద్విత్యురారా పాశచాలచే బంధులమై యుండునుట స్వభావసిద్ధము. కొందరు పురవాసులతోగొన్ని కొన్ని గణవిశేషములందుటయును బ్రంభవ్యభావము. దేశమాతయందనురాగము గలిగియుండుటమాత్రము సర్వాససామాన్యము. ఇట్టిభక్తినురాగ పాశంబులచే గణజనుని బంధించిన క్రమమసింహపురమందలి గుణవిశేషములే స్వగృహ విశేషకరణీయములు. గుణవిశేషములు విచారింపెనుటకు బూర్వము విక్రమసింహపురమిట్లగుచున్నది.

విక్రమసింహపురము దక్షిణహిందూస్థాన సమంచితము శివాజీతీర్థ పవిత్రీకృతము రాజ్యసభ్యుంక వీర వ్యసించారానునిశ్చితము శ్రీరామకామసకలయము ఆంధ్రదేశభూమణము. ఆంధ్రసహాధానతో స్పృహికి గాగణము. ప్రస్తుతము తెలంగాణుని నిలవలదు మహానగరము. తెలంగాణునది ద్రావిడనామము. మున్నగు శోభదేశావళులనగరము స్వాధీనముచేసికొని కొన్నిన్నములేరి. ఆకాలమునవారీ నగరధాన్యోత్పత్తికచ్చెరువంది ద్రావిడభాషయందు 'ధాన్యపురి' అను న్న మొదలు నీ తెలంగాణుని నిలదనామము నొసంగిరి.

అహి కాలమెట్టి మార్పులకు గారణభూతము. ఏ ముఖగడచిన కాలమున గలదమున నెట్టి మార్పులనుచున్నవో చూడుడు. నాగరికతయెట్టి యున్నతస్థితిని బొందుచున్నవో చూడుడు. వేషభూషణైట్టి యనిల్పంతరమును బొందుచున్నవో చూడుడు. జనచర్యలైట్టి వైభవ్యమును బొందుచున్నవో చూడుడు. సాంఘిక చర్యలైట్టి మార్పులనుచున్నవో కనుడు. స్వమతద్వైతములైట్టి యంతకాంతిములను బొందుచున్నవో యరయుడు. దినదినాచారములైట్టి భేదమున వర్తించుచున్నవో పరికింపుడు, నిల్లవియుములు స్వభావజన్యములగు విప్లవమార్పులగు వరములగుచుండఁ బలుమానిషులతో జ్ఞానబలములనుచుండిరి. బడునొక్క యవారిపేరు కాలక్రమమున నామాంతరము నడపినదన నిరయొక వింతయే? కాల క్రమమున నలవడిన “నీలూరు,” అనుపేరు అంగండుగాక. ఇక విక్రమ సింహపురి నామమునఁ గారణమేమని యమరులకు కంకనోపవచ్చును. విక్రమ సింహ పురమందలి గుణాతి శేషముల నుడువ నోపునని తొలుతనే నదియించితిమి. అగుణ విశేషములలో నొక్కటి యగు విక్రమమే యీనగ నామోత్పత్తికిఁ గారణము, విక్రమ సింహ పురపాలకులగు భూధవులకును విక్రమ సింహ పురనివాసులగు ప్రజలకును. నామాత్మ గర్భసంచితము. ఆ విక్రమము సన్మార్గవర్తన పూర్వకము. అధర్మ ఖండన మూలము. తాదృశ విక్రమమే యీ నగరికి నామధేయమును పూర్చినది.

అన్యగుణ విశేషము సాంఘికాచార సంస్కరణము. చిరకాలముండిన స్వచ్ఛమైనదైన నెవ్వఁడును చిని కని ముఱుంగని గూచారాంతరము లమధన దృశ్యములయ్యె. తొలుతిటి యకాగణ పాతికములు వెలుకంజ వైకసా ఆభినవాద ప్రాయంబులు సంఘసమ్మతిములగు ననేక విషయముల నలరారె యని సులభములులను విభూతిముల కాగణనిధులగుటచేసియు విజయోన్ముఖులగు నూత్న సంస్కారుల కారణముల యునికింటేసియుఁ గాలయాపనము సంఘటింప. అగుగాక, పరిశ్రమానంతర విజయప్రాప్తియే సర్వజన సమాదరితీయము అదియే యశస్కము అయ్యెదయే విక్రమసింహనగరవాసుల ప్రయత్న మృమగుటచేసి వారిచిగును నునమిం దెల్లము గాగలదు.

చిరకాలమునుండి యారంభోన్ముఖులయి సింహపుర నివాసునిప్రతికేలు సామాన్యభివృద్ధి గాంచినో యట్లే యిప్పుడు మొదలు సంస్కారోద్దయమున ని కాలక్రమమున ననంత శ్రేయోభివృద్ధి గాంతురు గాత మనిమా యభిలాష.

రెండవ ప్రకరణము.

విజయారంభము.

ఒకవాడు త్రిశగద్వ్యాపియగు నూర్యధికవాడు ప్రబాసక్రమ శూన్యతంగని కోపారుణితమాత్రియై యరుణ కోణంబుల నలుదెసలఁ జెమ్ముచుఁ దూర్పు దెసకుండి బయలుదేరి వచ్చుచుండెను. స్థైర్యశక్తియు ప్రాంతకాలానుష్ఠానములఁ దీర్చితమతమ వ్యాయామములకడ కేగుచుండెను. పశుగణంబులు తమ సలపులనుండి విడువంబడి మెల్ల మెల్ల నూర్యకోణస్మరణ బునకు సంతస్థిమయఁ బోలముల కేగుచుండెను. కొలది దూరమునుండు జననదులనుండి పాలు, నెలుగు, కూరగాయలు మొన్నగు పదార్థముల మోసికొనివచ్చు శ్రీ పురుషులు వీధులయంగఁ దిరుగాడుచు నేకలు వైవసాగిరి. ఎల్లవీధులయందుఁ బ్రజాకలకలంబులు విస్తరించి సంతోషపురి బ్రాహ్మణవీధియంతొక బాలుఁడు సత్తరశిశువులుండె మెల్లగ నరుగుచుండె. ఆబాలుని కిండుమించు పనునా నేండ్ల ప్రాయముండును. అతనికి చౌదయంగవంబగు వదన బింబంబును, విశాలమగు పక్ష్యధంబును దినదు. పరిమిమై నలరారు మేఘవాయువు, పెడదయగు కన్నుంగవయు నలరు. ఈనుండగ పురుషుఁడైయో చింతించు గుర్తవనివలె గన్పట్టుచున్న వల్ల నటు నిటు నడయాడుచుండెను. చింతలొక ఖండింబడి క్కన పాపటచే విడఁ దీయఁబడియున్న యాతని ముంగురీలు పొలగాడ్పులఁ జిందగ వందరియై మొగంబుక మరుపుఁబొచ్చుచుండెను. తెల్లని వలువలు ధరించి తలమెనొక పిశ్యుని నలకించి, కఱకైన యంగీలం దొడఁగి, పాదంబుల మోజాలంగొచ్చి, యొకచేతనాత వ్రేలునుంగొని, సాలోచన వదనుండె యరుగుచున్న యాబాలుని గ మనఁగి మనోహముగ నుండెను. అతఁడు కొంతతడవా వీధిని జనిచని తుదకొక భవన ద్వారమున నిలువంబడెను. తద్భవనంబు ప్రాప్తికా ముఖంబైయుండుటంకేసి, తనకి కోణముల నరుణితంబై ప్రసరిల్లుచుండెను. వశమధాపూరిమై కైలాసగిరిం బోవిన యా సాధగాజంబు నాతన వ్యసాదుగాఁ గాన నయ్యెడిని. విశాలములగు గవారములు మాయాటై వివిధ వర్ణములైన యద్దంపు దళపు లమగ్న బడియుండె చిత్ర చిత్రములగు చిత్రపు లామెడవై నచ్చటచ్చటఁ జిత్రింబడియు. ద్వారమున కిగు రెసల లక్ష్మీవిగ్రహములు నిరాజిల్లుచుండెను. ఆ విగ్రహముల యనికింజేసి యాశా భము కలముల జవరాలికి నిలయంబో ననుమాడ్కి నిలస్థిలుచుండె. ఆబాలుండిది మొక మహాధనిమని యావాసంబని యూహాసేసె.

ఆ బాలుండా సదవద్వారమున నిలువంబడి వాకిట నిలువంబడియున్న ఆ చారణ్గింగవంగొని యజమాకుఁ డింటుంట నెఱిగి యెవరో మాడవచ్చియున్నా

గని నడుపుచు నెను. పరిచారకుడంత భోనికొంజని ముకుడి వచ్చి యాపురుషుని లో నన్న గదిలోనికిం జనుమని చెప్పెను. అగడి మిగుల విశాలముగను దర్శనీయముగ ను నొప్పుచుండెను. అందు వలదెసల వనేక పుష్పక భాండంబులు వయియుండె. బాలుండు తదంతః ప్రదేశమునకుఁ జనువేళ్ నిరువురు పురుషులు ముఖాసనాసీనులై యుండిరి. వారిలో నొకఁడు నలువదియైదు వర్షములు పైబడినవాఁడు గంభీరవద నమును గురుకౌయమును గలిగియున్నవాఁడు. ఒకచేతఁగొన్ని కాగితములు గలిగియు న్నవాఁడు శంకరవాఁడు ముప్పది వర్షములకు లోపైనవాడు అతఁడు మన్మథునికా యంత్రములం గలిగి చక్కని జరిపరిధానముంచాల్చి ధనికుఁడుగఁ గన్పెట్టుచుండెను. ప్రథమ పురుషుఁడు సింహపురమానంగల న్యాయవాది బృందమునక్కఁడై వచ్చు య శేషవర్షములనుండి యపారధనమునాడించివాఁడు. అదిని చెంతం గూరుచుండిన ద్వితీ యపురుషుండు సింహపురంబునఁ గాపురమున్న యొకానొక భూస్వామి వీరిరువుఁకు ను నవతిదూరమున నిరువురు శేఖరులక్రిందఁ గూర్చుండియున్నచో లిఖించుచుండిరి.

వై శిష్యున బాలకుఁడు గదిలోనికిం జనువేళ్ వారిటుల మాటాడుకొను చుండిరి.

ప్ర.—వీ వ్యవహారము విషయమై యెంతయు నాలోచించితిరి. ఎంత మాచినను నే మియు సాధారము కనఁబడదయ్యె.

ద్వీ.—అయ్యో! యిదియే శిష్యునివలనను గావని మీచెంతఁజేరితిరి. ఈ వ్యవహారము ను చెంతి ధనంబయిన వ్రయంబవుగాక. మీకు వలయునంతి ధనమిచ్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాఁడను. నామి జయవాక్యము వినిపించుమార్గము నూహిం చుటగాక.

ప్ర.—కేవల మాధాహీనమైన వ్యవహారమున సెంతధనము వ్రయపెట్టిన నేమి ప్రయో జనము? అయ్యో! మీరు పలుల పాయంకాలమురండు ఆలోచించెదను.

ద్వీ.—అయ్యో నమస్కారము నే నొనంగుఁడు అని నిష్క్రమించిఁ గ్రథకుపురు షుఁడును గృహంతర్వర్తి జనావూయమానుండై లోనికిం బ్రవేశించె. బాలుం ఁడును బ్రథమపురుషు పునర్దర్శనమునకై నిరీక్షించుచు నందె కూరుచుండినను.

మూఁడవ ప్రకరణము.

దు ర వ స్థ .

ఒకవాఁటి సాయంకాలమునఁ జిన్నిరాయనిపురంబను నొక బాసపదంబున వేశ్యాగృహంబున నొక వితంతువిట్లు విలపింపసాగెను. “అయ్యో! నే నెంత పాపకర్మచాలకు? ఎంత దురదృష్టవంతురాలను? ప్రాద్దున నిద్రలేచినది మొదలు నూర్యాస్తమయము వఱకు నొరులకు జరిగియే సంచరింపవలయునుగా? ఎవరే కార్యము నబోవును “ నీవెదురుగ వచ్చితిని. ఈకార్యము నిర్లభకమయ్యెను. ని తూలనాడె దకో అని భీతి చెందవలయును. ప్రాస్తుప్రాద్దున నిదురలేచి నెజ్జవీడి, ఎవరునన్ను? “అమ్మా ప్రాద్దుననె యెదురుగ రావలయునా? నీమొగము చూచుటంబట్టియీవాఁడె న్ని నప్తములోకదా? ” యని దూతెగరే అని కొంతభయము. తోడియొడువారల తోడరంగుల చీరలను తైలకలను చొడిగొని, తిలకము దిద్దికొని నేను మాత్రమేల సంచరింపరా? వీగకేమి? అకటా యిక నాకు పాధియేమి? ఎవ్వరి ప్రియమగును? దుర్మయమునకుఁ బాలుపడి యెట్లో కాలముపుచ్చుచున్న నీదుగవఁ యేమి? క బాలిక యేమి? పోయినభర్త రానేరడు. వచ్చిన వైధ్యము పోనేరదు. కానున్నది కాక పోదు. ఈబాళకొక మగని గూర్చి యాతని సాహాయ్యమున తీవనము నేయును నా? ఎవడు గ్రహించును? విధవా పుత్రికగాదా! ఈబాలిక యుక్తతెయన్న నే నేమి చెప్పుదును? కన్య ప్రాయమెంతయని యడుగుట సహజము. తండ్రి వోయి యెంతకాలమైనదని యడుగుటయు సహజము. భర్తమరణ కాలమును బుత్రికా జననకాలమును బోల్చి సరిచూచితేని యపు డప్రతిష్ఠపాలుగానా? భర్తమరణకాల విషయమై బాంకాడెదనగా! గృతీయ వివాహవిషయము తప్పించుకొను తెట్లు? నిజములేర్పుగు. ఈ బాలిక కిప్పుడే కవాహము నేయునునా? ఈ వయస్సునఁ బరిణయమాడి తల్లెలమ్ముగ ననుభవించుచున్న యీదురవస్థ వాల్చికుఁగూడ నలవడ వలయునా? అమ్మా కాగదా! నీమధుమురిశెములచూచి యానందించు భాగ్యము నాకు లేదుకదా! ” అని మురిసింప విచారించు నొక వితంతువును దదుత్సం గోపవిష్టయగు నొక బాలికను నొక భోగాంగనగాంచె. ఆమె దీవాబాసంబుల నించుక వినియుండుటచే భోగాంగన యామెనై గరుణించి యిట్లు సంభాషింపఁ జొచ్చెను.

భా.—అమ్మా మీదే దేశము?

—ఇదిటి కనతిదురమే!

—ఇచటికేల వచ్చితిరి? మీతావును విడువపోతునేమి?

మరి చెప్పుదును? నేను బడిన పాట్లును నాకు ఖటిగ్గిన యీదురవస్థలను నొరులతోఁ జెప్పకొనవలయునా? పొందిన యవదళస్య చాలదా?

భా.—అమ్మా! నిర్విచారముగా జెప్పుము. నన్ను నేరువిధముగా మాహింపకుము

వి.—నేనీ ప్రాంతమునఁ గీర్తిపపించిన యొక సోమయాజిమాతండును, కాలక్రమమున బట్టియు, నాచార్యధర్మములను బట్టియు దేశస్థితినిబట్టియు సోమయాజియగు మాతండ్రిగారు నాకై దివ్యయోగమున వివాహముగావించిరి.

భా.—వివాహమయ్యెనున నీ భర్తయందు నీకేమైన నతురాగమంఁడెడిదా!

వి.—నాచేవరో నాకప్పుడేమియుఁదెలియదు. నేనక్కరియందఁచూచుకొని యాయన కడనుచేతి కెపునఁగూరుచుంఁడెడిదానను.

భా.—చదంపడి.

వి.—నన్ను బరిపూర్ణ విద్యావంతుఁడగునొక యవధానిగాఁకిచ్చి వివాహముచేసిరి.

భా.—అప్పటికాయన ప్రాయమెంత!

వి.—నూటికిఁబదెండుతక్కువ ప్రాయమువారు!

భా.—తగువారే నీ భర్త యెంతకాలము జీవించెను?

వి.—ఎంతకాలమెక్కిడిని? ఆసంవత్సరముగడువలేదు.

భా.—రామరామ: ఎంతమాట! అట్లయిన నీ బాలికయెవ్వరై?

వి.—నాపుత్రిక.

భా.—ఎట్లు?

వి.—తగుప్రాయమలవడి జ్ఞానవతివైనంతవెడ. మరల స్వయంవరముచేసికొంటిని. ద్వితీయధస్తానకే పుత్రికజనియించినది

భా.—తరువార?

వి.—నా ద్వితీయభర్తయుఁ గొలదికాలముక్రింద గతించె. అప్పుడునేనేదైన నొక పుణ్యదేవతమునుండి దైవభక్తిచేఁగాలముగఁబ్రసవయలననుమదైతమునొందితిని.

భా.—అట్లయిన నీ బాలిక నేమిచేసెదవు?

వి.—అదియేనా విచారము. ఎవ్వరైనా నానలెని పెంచుకొనునెడల వారికిచ్చెనను.

భో.—అట్లయిన నీయూరకొక వేళ్ళాంకి వగలదు దానిపేరు «కోకిల» దానికి సంతతిలేదు పిల్లలఁబాచినప్పుడు కడుంగడుముచ్చటపడుచుండును. ఈబాలిక నా వేళ్ళకొసంగితివని నీయభిప్రాయమెవ్వరు.

వి.—ఆమెయెచట?

భో.—ఇచ్చటనే!

వి.—ఆమెను నాకిప్పుడు చూడఁ గలవా? ఆమెయెట్లుండును?

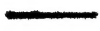
భో.—ఆమెను నీవిన్నుదు చూచుచు నేయుంటివి. నానలె నేయుండును.

వి.—నీమాటలనబట్టి నీవేమనునట్లుతోచుచున్నది.

భో.—నీ పైన నాకొసంగెదవా?

వి.—అను మి? అనురాగమునఁ బెంచిపెద్దదానిని జేయవలెనుగాని యెవ్వరైన నేమి?

భో.—నీ బోగాంగన యాచితంతువుతో మరికొంతప్రసంగింతి కారదయను బాలికను బోషణార్థమై పిండి తెరుపాంతముననున్న తనగీమునకుంగొనిపోయి యా నాఁడు మొదలుగ నత్యనురాగంబునం బెంచుచుండె. చితంతువును నిజాభిలాష నెఱవేర్చుకొనుటకై యాత్రానిగ్గమనాలోచనము చేయుచుగరుగుచుండెను.

నాల్గవ ప్రకరణము.

విరాడరణ.

భా—అయ్యో మీరెవరి?

వి—నేను విక్రమసింహ పురవాసుడను.

భా—మీ యాగమున కారణమేమి? మీరేమి తీరువుచుంటిరి?

వి—నేను గ్రోత్తగ ప్రవేశ పరీక్షలో చుట్టబడ్డతిని.

నాతోడి బాల్యమునందే గతించెను. అప్పటినుండి నాని నానున్న కొలది జీవముచే నన్ను బోషించి యింకవలకు జడవు చెప్పించెను. దైవసహాయమున ప్రవేశ పరీక్షలో నేను మొదటి తరగతిలో నుట్టబడ్డతిని. ఇత విశ్వ విద్యాల యమునేర వాంఛ మొందుగ నుండుటంజీని తమ సహాయము చేపడచితిని. ఇందు నావృత్తాంతము.

భా—ప్రవేశ పరీక్ష విజయాపాదివైనను మీకు మర్యాదలు తెలిసికొని కలుదడ? కాలిజోడును దియ్యకయే నాగడిలోనికి రావచ్చువా?

వి—అయ్యో పోషా! తమింపుడు అనుచు నావలికరిగి పాదరత్నల నట్టుడు విడిచి తిరిగి ప్రవేశించెను.

భా—మంచిది. మీరే వస్త్రులు?

వి—అయ్యో! నేను బ్రాహ్మణుడను.

భా—బ్రాహ్మణుడవా? ఇట్టి బ్రాహ్మణులునుం గలరా?

వి—అయ్యో! అట్లనెడరమి?

భా—(కోపముతో) ఓవహా! నీకు గాగణములు తెలుసవోవా? ఇటువినము నీజేషము, నీబోడితల, నీయునికి నీచర్య వీనింబాడ గోవలము క్రొత్తపుడవుగ నగపడుచున్నావు. కాని బ్రాహ్మణుడవుగ గనుపడుటలేదు. ఎన్నియెనియక యాంగ్లవిద్య నభ్యసించగనే గర్వాంధులై కలధర్మములమాని త్రుళ్ళిపడ మీనుల మోములనే చూడనోప.

ఈ కరుణావాక్యముల వినినంతనే బాలికయు భరింపరాక యాగ్రహమున నిట్లు నెను.

వి. — ఆ గూర్త! విడుదల బ్రాహ్మణులైనవను జండాలునైనవను నులము ప్రధానము గాని వేషమునంజేయిములేదు. గుణహీనుడు బ్రాహ్మణగర్భజనికుడయినను. జండాలుమాత్రుడే. నిద్రాస్థితి తనకు ఈ వాక్యము వేడవచ్చుకొనిగాని వచ్చు భవమునను జండాలున్నవికాదు. నా కడుపునది తిరిగి నా పొట్టులయినది బాగవలయును.

భో — గూర్తా నాయంటికివచ్చి వన్ననిందింపరాచెదవా? విన్నయన్నవచ్చిన నీకాయితీబోగారు! ఈ కథలును నాయులు విడలుము ఈ మాటలు వినినంత నాతినిచెంత వన్న యిరువురుపరిచారకులు బాలకునికై కరుణముగా నిలుచెదరావనిరి.

వి. — నిష్కారణముగ వన్నవయోనించితిరి ఇది జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నది మిమ్మునేను నిందింపలేదు. నాకుపాపాద్యము వేయకుడుటయేగాక యాకారణముగనిందించి నన్ని లువిడలనాన్వేషించితిరి. ఈ విషయముమరునకుడు ఆనంద బరాహ్మణుడై యాభవన ముండిచి యేగెను.

విదవత్రుకరణము.

వరాహేష్వరము.

నరీ! మనకములకుఁ బ్రాయశఃకంఠ?

(ప్రాశస్త్యరా! మన ముద్దులపట్టి కిప్పుడు పండ్రెండవ సంవత్సరము.

అట్లయిన వివాహప్రకారము వేయవలసికదే.

సౌందర్యవతియు, జతురమతియునైన మనకములకుఁ దగినవయస్మాత్ర ములాఁచింపుడు.

నవరార వరాయణుడును వేదవిద్యా ధురీణుడును వగు రామావధాని పుత్రుఁడు పోమావధాని కియవలెనని వారలంపు.

అయ్యో! ఎవరైన నాండ్లయ విద్యాధురీణుడగు వల్లని గూలాఁచి పక యిట్టి విద్యావతియు, గుణవతియు, మందగవతియు వగు ముద్దులపట్టిని బ్రాహ్మణాశ్రమలకై యెండఁగ నానయినక యూరుంబల్లెల ద్రిమ్మరు నొక చాదసుని పోలఁబడవైచి నిరా?

అదియేమి? వేద విద్య నీ బుద్ధికి విద్యగా నగపడలేదా?

నాయభిప్రాయము వేదవిద్య గర్హితమని గాద మనకముల కైస్తవ స్థాపిత మైనవారికా పాఠశాలకుఁ బోవుచున్నది అంధ భ్రామంగంత పఠించినది అండ్ల య పాఠశాలలో నెండు సంవత్సరములకుండి పఠించుచున్నది. అండ్లయభ్రామయఁ బక్కఁగా నేర్చినది. శ్లాఘ్యములగు ననేక మతవాభిప్రాయములను నేర్చినది అట్టి వారికను వేయవీర విద్యా ధురీణుడు కావలెనని వా యోశయము లేనినొక గాకిము క్కునకు దొండపండు నట్టికొమ్మిండును. అది యంతయు నేల? అండ్ల విద్యాభ్యస్తయ గుని వారిక నతఁడు వఱిఁకేరనిచ్చునా? ఇందుల కతఁడేయకొనునా?

అది పోనియ్య. ఎవనికేయవలెనని నీరలంపు?

(నో! విశ్రాంతి పొందవలయున మందఱుడను నొక విద్యాభ్యుక్తఁడు. అతడు పరువా నము, సహాయమువాడు. పున్నమివాటి కానిశ్చితత్వముల విశిష్టతఁ జెలువపున కగపడుచును నొకప్పుడేని ప్రాధాన్యవిషయముల దూఱువాడు. గుణశాలి. అండ్ల పంతుక కుర్చిపడ.

యథావశాః ప్రవేశపరిచితి తస్మిన్మహానాథా, విశ్వ విద్యాలయ ప్రవేశముః
ప్రయత్నించుచున్నవాడు. అతడు మహామూర్ఖుడు మౌనమునందుండి యూహించెను.

అతడా? నిన్ను నన్ను సంభవించి కర్మినవాడా?

ఏమో అది నేనెఱుంగదు.

బోడి తిలగలు తొలునికాటయేగాని నీవు చెప్పవచ్చు

అవును. అతనితల నగము గ్రహించి పాపభగవద్గీ యాంతును.

అతని నేడువాడు వాకేమియు నర్చలేదు. అతని బోడితలయు నతని మో
కాటును నతని సంభాషణ శైలియు వాకేమియు నమ్మలేముగ లేవు.

అనియంతయు వాకేమి తెలియును?

ప్రతివాండఱు వానిబోగడమండ నమ్మార్పండఱి యెంచితిని. వాని ననేక
నర్తాయములు చూచియుంటిని అతిమందనముగ నీ నోడగ్గమును బట్టియే యెరిసి
తి నుందిగదని వాచుకరిణము నేసిరిని వివశోవు.

వివను గమలు యభిప్రాయముగూడఁ గనుకనుము.

కమలా! బోడితలయు మాలవేదమును నీకంత యందగించువా?

అయ్యోడఁ గనలతఁ జగవుచున్న శత్రుకమును గ్రించిదేదె చిలుకగవురో
దండ్రె కిట్లనె.

వాయవా! వేదము తలవవా? గుణములు తర్కించునది కాలాను సారము
గ మనయభ్యసములయందును వాచారముల యందఱు నివర్తములకు మార్పులగుచు
న్నది. మోమిపుడు భరించునది మన పూర్వీకుల వేదముకాదు.

తలుకా! నీవావాకేమిరాకునది? ఆవును చిన్నవాడు నుండియు నీయిష్టము
చొప్పున బోసిచ్చింతులతో పలమెప్పుడు కాన్పించుచున్నది. అని భరింపరాని కో
పమునఁ బల్కిరి గతుంగొని కథల పాఠకాంతః బోవుట యొక మానవలయాను. వ్యవ
హారము మీటికమ్ముచున్నది. అలవడనవిద్య వారములు అనిచెప్పెను. ఇదంటి
మావులును తెలిసిరి. వేదముగోపాలకర్మ భోజనములే నీ యతికిఁగ్రుముగ వ్యాఖ్యాన
మున కదగుదలచెను. కనుకయే గమలా జననియగు రాజకయ నసంస్కృతీకరము
గ నేదియో యాలోచింపుకొనవలసిందె.

అజిత ప్రకరణము.

అదరణ.

మందనముఁ బ్రపంచమున భవ మెక్కుడుగ లేకనుండును లేదనియును తేలినచోచి
 కేవలమునుబట్టియేవమనయింపగలవనియుండును. అట్లుకాదు. కేవలముగాఁ జైతన్యముని
 గవిధ్యాభ్యాసమునకల్గి తేలిండు ప్రవృత్తియొకటి ప్రపంచావర్తన మెక్కుడుగ
 లేకనును మందనము నూక్ష్మ్య గాహికాకపోలేదు. దీక్షాభ్యాసపరమందును గాకపో
 లేదు. చిదానందార్థ ప్రకరణావత్తుడు. వాద్య : కాఁబంబుగ వాద్యంతేయని
 వాడును నయినను, దన్నుడిల వాద్యమునెడఁబడించువాడిగాదు. వాడు
 వాద్యవాది గోపాలకర్మ తనకుం గావించిన పరాధమంట నెఱియఁ జింతలును
 మందనములు చేసెను. అతఁడు చిన్న తనముననే తనజనకని గోల్పోవుటంజేసి జానియే
 యాతనిం బెంచుచుండెను. ఆయను కిందుమిందు మున్నదియెందలందును. ఆయ
 నుపేరు రాజ్యుక్తి భర్త చనిపోవునప్పుడాయను బాల్కియనం దున్నట్టికిని నదై
 గ్యపడక యాపాయముగ భర్తయొడివ కొలది భూతానము నలన గాత్రులమనేయును
 గుమాగునకు విద్యుజలపించెను.

మందనమును మిగులననుకతతోఁ జదువుట నెల్లకర్మముఁ జిత్తులయం బెంత
 యు నాన్విత్యము వాపాదించుచుండెను. ప్రవేశఁపరీక్షయందు మొదటి తరగతిలోఁ
 గృతార్థుఁడైన విషయమునినంతే తల్లి యపరిమితానందంబుండెనను. మందనమునకు
 విద్య వంత్రామునీయు నుపాయమేమియుఁ బోషమింజేసి యాలోచన మెందయ్యెను
 తనమిన్న యాత్మకొలదియైనదాన విశ్వనిర్మల యప్రవేశమునకుఁ జాలదని యాతనికిఁ
 తెలియెను. కావుననేయతఁడు తల్లికే జెప్పకయే కేవలగోపాలకర్మ వ్యాకరయించెను.

అయ్యెడఁ దల్లియుఁ గుమారుని దీవదదనముం గాంచి యాతనికి ద్వియోపాయపాయ
 ము గలిగదని భయపడి కాయకా! యేల జూజుం చెదవు అనియడఁగెను. అంగులకు
 ను దరుడేమియునుబడునప్పుక నిలువంబడి యందుటంజేసి తల్లి గన్నీరుగార్చుచు
 మరలనురలనడంగుటయు మందనములు ప్రవృత్తి తరము చెప్పుటయుఁజయ్యె.

“అమ్మా! కేవలముదనమున వ్యాయవాదియగు గోపాలకర్మకడకు సహాయార్థ
 మైయరుగ నన్నతడు బోధితవాఁడననియు, స్త్రీ ప్రభుడననియు మాలవాడి
 పరిభవించెను.

తగుకాలోచనము నేయక పాపమును వ్యాకరయించి భామిని హీనతకు నేనెంత
 యుఁ జింతలునున్నాడను.”

నామనా! యీవిషయమున నీవంతచింతించరాదనిలేదు. అయితప్ప యీ యంతయు నిజయేగాదా! యీ ప్రయంతయునీవిద్యకై వినియోగించుకొనుము.

అమ్మా నీవట్టివట్టివి! మనయాస్తిక్రయించిన సంతకాలమురాగలదు? అదెవని నీవట్లు జీవించెదవు?

నామనా! నేనెట్లునైన జీవించెదను. నీకు విద్యసంపూర్ణ మగునంతవరకు నెవట్లునైనగట్టింది—

ఎంతయట! అమ్మానీవు మాటికిగవ్వవడుమండ! నీవిద్యకుబోవలెనా? అట్టివిద్య లేకున్న నేమి? ఇంతకాలమునాకొరకై నీవుపడినయదుములు నేనెరుగుదును. ఇక్కడ మాటికిని గవ్వపడవలెనా? చాలును ఇట్టికర్మకొరవాక్యములునేను వినుకొలను.

వీరిరువురువీలుల నుభాక్రాంతులై సంభాషించుచుండఁ దటాలున నింటికొని కొకపురుషుఁడు ప్రవేశించెను.

ఏడవ ప్రకరణము.

పుత్రప్రేమ.

తేజోగోపాలశర్మ స్వామిస్థానముకే దన వ్యవహారముల నవలోకించుకొను అతినిక రాజనీపతుడను నుపాసించి యొక పుత్రునిచ్చెను. తత్పరపాటతో వ్యాయాసాది యదివిప్పి యాండ్రికరించుకొనియిట్లు చదువసాగెను.

ఏడను నగరము.

విష్ణుశర్మ వద్దకుండి.

తేజోగోపాల శర్మతో.

పింహపురమ్ము, దక్షిణ హిందూస్థానము అంగ్లేయదేశమునకుఁ బ్రయాణ మునకున్నవాడను. ప్రయాణానంతరము సావధానముగ వ్రాసెదను. క్షిమింపరులయును. నువ్వారలఁ జూచుకొని వ్యాయాసాది దిక్పిఱువొందెను. విష్ణుశర్మ ఇరువదిరేండ్ల ప్రాయమువాఁడు. ఇతఁడు కొంతకాలము రాజధానినుండు విశ్వవిద్యాలయము నంగుగడపి యిచ్చటనొకటిరెండుపరీక్షలుచుండు విజయముంది తండ్రివలదన్న సువివేక వైద్యకళాకాలయంగుఁ బ్రవేశించెను. అచ్చట రెండువగ్గ ములకుండి చరపుచుండెను. అంగ్లేయదేశమున పంజాబి యచటి వైద్యవిద్యుంబరి పూర్ణముగ నేసికొప్ప రాజకీయోద్యోగము వాపాదించలేనని యాతనియభిలాష. కానితండ్రియాతని యభిప్రాయముకొనఁడనిఁ నృష్టముగ నతనికిఁ దెలియును. కావునదండ్రుకొనఁడని నుకుండఁగ నే తల్లికివాసి తనవ్రయుమునకుఁగా నలేనని కొంతధనము తెప్పించుకొని తనయొద్దనున్న కొన్ని యాభరణములు నమ్మియా పొమ్ముతోఁ బ్రయాణమునకు సామాసిం చెను కుమారుఁడు దేశాంతర్గతుడయ్యెనన్న వార్త జనకుడిల సేరితెప్పఁగ నే జననియుమిగులశోకించె. అపుడు తెలియక కొంత ధనము కుమారునకుఁబంపినవిషయమును విన్నవించెను. వ్యాయాసాదియునివార్తవిని సావంకశముంతయు నీదుర్మార్గుని జననమున దురాచారనిలయుండెనది. నేనతనికొక కాసెననునొసంగఁజాలను. వానికిని నాకును నేఁటితో ఋణముపీటింది అనెను. ఎంత కోపించినను బుద్ధ ప్రేమవిస్మృతముగాదుగ దాఁకి మిత్రముయ గ వ్యాయాసాదితోఁగము శోకముగ మారెను. జననీజనమరిగిపురు పెద్దకాంతంబుచింతలేసిరి. యెట్లకేలకు నాతని సెననురాగముననుయింపఁజాలక వారాతనివ్రయుమునకై కావలసినధనమును సంజీకరించిరి.

ఎ ని మి ద వ త్ర క రణ ము .

బడిచెలిమి బలిమి.

ను దరుఁడు ప్రవేశపరీక్షావిజయమునకై ప్రయత్నించుచేసెననికీ మదనఁడను నొక సహాధ్యాయకలఁడు చిన్న కాలముండియు వీరిరువురునొక్కటిగ నిద్ర నేర్చుకొనుచుండిరి. అందువలనవీరికి బగ్గెర్రానురాగము మొదలయ్యెడివి వీరిరువురును నమయన్ముఖులు. మదనఁడు పింఛపురీసరమునకు నవతిరూముననున్న చిన్నరాయ పురంబను జనపదంబున నుండునొక గొప్పభూస్వామిపుత్రుఁడు. యితనితోఁడై యితని సతిబాల్యమునందే విద్య నేర్పించుటకొరకు నింహాగరమునకుఁ బంపెను. అట్టివీరి నుండియునితఁడును నుందరుఁడును నొకే విద్యాలయమునఁ జూపుచుండిరి. ప్రవేశ పరీక్షయందు వీరిరువురునొక పంపస్సేమున గృతార్థులైరి. పరీక్షకుఁ గొన్నిసోకాలకు బూర్వమెయితని తండ్రి యాకస్మికముగఁ గాఁధగ్యమునొందె. ఇతఁడు ప్రవేశ పరీక్ష యందుఁ గృతార్థుఁడై ముగింపఁ దలవనహామలఁ జూచునమాకారి శ్రమింకేసి యతనిదుఃఖమునవిష్కవిద్యాలయమునకుఁబోవు ప్రయత్నముచూసకొ నెను నుందరుఁడును రాజ్యలక్ష్మీయను సంభాషించుకొనునేర సరిగిన మనుజుఁడీమదనఁడే. మిత్రునిజూచిన నపుడునుందరుఁడు కనవిహదమునఁబ్రెంగి నవ్వుచునిట్లు ప్రసంగించెను.

మదనారమ్ము కూర్చుండుము!

నుందరా! యేమియిది నీమొగమంతయువాఁడియ్యుచి! ఈవిహదమునకుఁ గారణమేమి?

ఎన్నిటికైనను శ్రమిడియేకాఁజుము అహ! అహ! వానిద్రవ్యకాపనేకదా!

ఈ విషయమయి భావభేదములున్నవి నీకేపుడుకలిగి కట్టి మెయ్యది. నుందరి రాజ్యలక్ష్మీయనుడినమున జరిగినవస్త్రత్రాత్రమంతయు మదనకుఁబడెట్టెను. అతఁడదియెల్ల సావధానముగవిని మిత్రమా నీవీషయమున నేదియొజింతింపనక్కఱలేద. నిన్న నేను గుర్రెరింగినదాదిగ నుహాకర భాగముఁజూచితినిగాని నేరొందుగాను. రాజధానికఁ బోయితి. విశ్వవిద్యాలయమునకేరుము. నీకయ్యెడి భవద్రయమంతయు నేన భరించెదను. ఇట్లుచెప్పి నుందరుని గొంగిలిచికోనివతఁడు తలవార్చి కృత్కాతా పూర్వకముగనిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

మిత్రమా నీయాదార్యమునకెంతయు నమస్కరించెదను. భూమ్యుకాశములును, సూర్యచంద్రులును, వాజనయినసాక్షిగ నేఁతెప్పనదియము. నాకు విద్యాభ్యాస కారణమిదివగుటచే నీవే తండ్రివి, నీవే తోడువు. ఎకాలమునకైన నపునాకు నీనెడి

మేమునకు బ్రతిసేయక తీయు నవకాశమునగుగదేయఁ గలందులకై భగవంతునిఁ బ్రార్థించెదను.

ఏమృత రాజ్యలక్ష్మీమందలచే దీపకాంది మందఁడు విజపురమునకుంజనెను. కొలదికాలమున నే మందఁడు రాజధానికొని విశ్వవిద్యాలయమునఁ బ్రవేశించెను.

తొమ్మిదవ భాగము.
దీనజనరక్షణము.

అయ్యో! అయ్యో! రక్షింపుడు. రక్షింపుడు.

ఛీ! మాలమండకొడుకా! వాద్దరవా బుక్కులు? వాముణమీక్షణమున
దీన్పములేనివో? బనికరమ్మ. అంతదనుక నేను నిన్ను విడువను.

మహాప్రభా! నేను బానిసవాడను. నీచారిచేయువాడను. నీ కితి గుండున్న
నన్న శ్రమపెట్టిన నేను జరును. వాయందుఁ గరుణయించినన్న మన్నింపుడు.

ఛీ! పశువా! గాడిద! [ఆని రెండు గ్రుద్దలు గ్రుద్దెను.]

అయ్యోచచ్చితి. అయ్యో! చచ్చితి?

అయ్యోమాయయ్యను గొట్టుచున్నారు. మాయయ్యనుజంపుచున్నారు. బాబా
చంపకభోజండు. ప్రాణమతోగదలుండు మీటుణముతీమ్మకొనియెదము. నానుని
వదలుండు. మీకొలు మొక్కెదము. గుఱెఱంగునఁ బ్రప గమును గోదవధ్యాయు
నొకగృహమునుండి వెలువడఁ జెప్పవొకయురజుండు వాయావరోహణము గావించి
తటాలున నిలుసొచ్చెను. రక్తాక్షుండును దీక్ష కాయుండును నగు నొకతమణవయ స్కుఁ
డొక మాలని జుట్టుచేఁ బట్టిలాగుచుఁ గొట్టెనుండెను. అమాలండు క్రిందఁబడి వడఁగు
చుండెను. అతఁడుతుదను రెండుచేతులనుతోడించి రక్షింపుడు, రక్షింపుడు, ఆని
యగ్రవాదమునెలుకెత్తి యేడ్చుచుండెను. రెండున్నకువు తల్లిపయింబడి పెద్దగ
నేడ్చెను. అట్టియెడ నీయువజనుడత్యాగ్రహమునఁ గోదండునికరమును గట్టిగఁబట్టి
ఈక్షణమున నీమాలనివిడుపుము: లేకన్న నీప్రాణములు నీవిగావనుకొనుము ఆనెను.

గోదండుండు! ఓహో! మీరానన్ను వండిమునది! అనిహేళనచేయుచు
నిట్లనెను.

ఓ యీరికివటం బనిలేదు. ఈ మాలండు నానేవకుండు. నావద్ద నప్పుపుచ్చు
కొనినవాడు. కావుననేనువండించినను, ఖండించినను నీకు జోక్తియుకలుగఁ దీసికొన
నవసరములేదు.

దుర్మార్గు నీకించుకయెవఁ గనికరములేదా? వ్యాధిగ్రస్తుండగు నీమామని
నకారణముగఁజంపఁజూచితివే! ఈలోకమునలేకున్నను, బరమందెన నీయీక్రూర్యము
నకుఁ బ్రతిపదంబలేదా!

అవును. ఈజేదాంతములనిక నిలుపుము. ఈగ్రామముననున్న హీనకులస్థులందఱును బో నెక్కుటకుఁ గారణమివ్వగదా! నీవు కులద్రోహివి. ఈనీచునికొఱచైనన్న నిందించుచున్నావు. ఇందులకుఫలము శివ్రముగననుభవించెదవు.

నీగంధీరవాక్యములనిక నిలుపుము. అతఁడు నీకేమి యాయవలయునో చెప్పుము.

నాకీతఁడొక నూఱురూపుములియకలయును.

మాలఁడు. అయ్యో అన్యాయమువలదు. నేను మీయొద్ద దీనికొనివని యేబది రూపుములేకదా? అందుననీపదిగర్వ ములనుండి నావేతనమున నన్నిభాగము ఋణమునై యిచ్చుచుంటి నే! ఇప్పుడు నూఱురూపుములెటులయినవి?

కో. నోరుమూయుము. నాతో వాదించెదవా? నీవుశావర్దగైకొనివి నూట యేబదిరూపుములు. అందునీపది వర్షములనుండియు నేబదిరూపుములు చెల్లుబడివి. ఇంకను నూఱురూపుములు నిల్పియున్నవి. కట్టినగట్టుము. లేకున్న నీపైస్వామి స్థానమున వ్యాజ్యమువేసి వడ్డీ ఖర్చులతోటి రాబట్టుకొనియెదను.

ఇది యంతయువిని కోదండునితో వాదించిన నిష్ఫలమనియుఁ దాఁకెప్పినట్లు ఋణమునకై యుక్యమేని కూటపాత్రులనియమింపఁ గలదనియునెంచి యుత్తరముచే నానాములకాతనిపేరనొక పత్రములిఖించియిచ్చి మాలనిఋణవిముక్తంజేసి తనవలచార కులలోఁ జేర్చుకొనెను.

ప ద వ ప్ర క రణ ము.

ప్రమాదము.

తేలుగోలపాకర్థ కమలావిషయమై స్మరించునపుడెల్ల నాకులపడుచుండెడి వాడు. త్రి స్వాశాంత్యమతనికి కనుచుండును నిచ్చగించమింటేసి తనయిచ్చచేసిన నామప్రవర్తింపకపోయెనే! అనునాకులతి యతనిగొంత బాధించుచుండెడిని. తన వయనికొంత ప్రయత్నించినను దదా పాదవద్దులభయగుటంటేసి కడుగడు నాకుల పడుచుండెడివాడు. అయిననుగాక ప్రాయమును మీరివచ్చుకాణమున వివాహ విషయమై తొందరపడుచుండెను.

కమలతన కకాలంబున విద్యాభంగమాగలిగినందులకు మిగుల జింతించి జనకుని యానతిమీఁ యింటనేవలయు పుస్తకములదెప్పించి చదువును విద్యాభివృద్ధిచేయు చుండెను. యువరవిషయమున లోకాచారమునువనుసరించి తండ్రిగారికెట్టియిక్కట్టులగునో ని యప్పుడప్పుడనమానించినను నాలస్యమయినను తిగువరునిబట్టెను మాడవలె నీ కమలయ భీషాచును. జననీజనకులను గనులా మనోభీష్మము బూర్తి గ విరాజి పతేకుండిరి. అన్యోన్యాభిప్రాయము లిట్లుండ నవి విశదీకరించుకొనకు నాడువారిట్లుప్రసంగించిరి.

నే. అమ్మానీకు వివాహము నేయుకాలముమించుచున్నది. ఇక నాలస్యము చేసిన హానికలుగును నీకెవరినిజేపట్ట నభిలాషయోని రూఢిచేసి చెప్పము.

క. అమ్మా నాకిప్పుడు వివాహప్రయత్న మేమి? ఇంకనుగొన్ని నాధ్వి వేచియుండరాదా?

చె. అయ్యో! పయస్సుమించిన నాచారహానికలుగును పెద్దచిహ్నులు సంభవించును. నీవు చిన్నదానగుటచే నట్లనుచున్నావు నీవు నిరోధించుము.

రా. ఇకనింతగా దొందరపడనక్కరలేదు. కావలసినవిషయములు జరిగినది ప్రతిష్ఠయో, అప్రతిష్ఠయో జరిగినయంతములనుబట్టియే రావలయు.

నే. అదియేమి? యేమిజరిగినదనుచుంటివి

రా. ఏమిన్నది కమలపుష్ప

నే. ఏమిపుష్పములుభరించుచున్నదా!

రా. తరువాత రహస్యముగఁ జెప్పెదమఁలెందు

వే. నామనంబొగనున్నది. వివదాయేమి చెప్పెము?

రా. [రహస్యముగ] తున్నవతిఅయినది.

వే. శౌరా! ఎంతవైపరిత్యము.

రా. వెలువరింపక కాంతించి జరిగినది రహస్యముగఁజుంచుడు.

క. అమృతాక వివాహముమీద బుద్ధిపాదుటలేదు. నీవు తొలుత నిశ్చయించి నాతో రహస్యముగఁ జెప్పినవరుసనాకు లభింపఁజేసితివేని సమ్యక్మే కానిచో నాకు వివాహముచేయ నక్కరలేదు.

రా. అమ్మ! అట్లెదవేమి? అతనియందు మిత్రండ్రికెగల య్వాన్యనీకుఁ జెలియదా? అతనికన్న నెక్కుడుధనవంతులును జయవరులును లేరా? తదితరులయందేరి నైనను గోరుకొనరాదా?

కమల. ఈవాక్యములనాలకించి విచారభావమునఁ గన్పించుకొన్నవని నిలవంబుదెను.

వే. మనయురనున్న విద్యా దీక్షతునిపమాదుడు సృసింహరాయుని యందేమయిన నుగుణములున్నట్లెఱుఁచునా?

రా. అవునవును. అతనికిఁగిరి జగద్విదికము. ఈవిషయముననాకును సమ్యక్మే. మనయర్థప్రాయమిందేకీర్తించినది. ఇతననుమానింపకుఁడు.

వే. అట్లయిననిత బంధుమిత్రులకాహ్వానము పంపెదను.

రా. అట్లెచేయించుడు అదియకస్మరము.

కమల. యీప్రసంగమువిని యేమియునెరుగనిదానివలె నటించి సమ్యక్మించె నా. యనునట్లుప్రసరించి వారిత్రులనొదానీకమువహించెను. పాపమా దీనదంతులు కొమరితనునమ్మి వివాహప్రయత్నముననుండెరి.

ప దు నొ క ం డ వ ప్ర క రణ ము .

పంచాయితీ.

చిత్రమహిమపురమున కశతదూరమునన్న చిన్ని రాయపురమున నతిరమణీయ మగు నొక్కదేవాలయముకలదు. విచిత్రములగు చిత్రపులతోడ శోభిల్లుగోపురముల తోడను, వికాలమంటపములతోడను, రజిత మకర్ణాద్యమూల్యలోమనిర్మితములగు వాహనములతోడను, మత్స్యములమెక్కి తిరుగాడు ఒక కారండవాదుల విలాస కయ్యలోయననొప్పు కలవిమరుదన నటునిటునూ గాడు వికచకములకుముదపున్నములచే శోభిల్లుకొలంకుతోడను, గోడండరామనియాలయము చెలువారుచుండు. ఆయాల యమునెదుట వికాలములగు చలువరాలచేఁ గూర్చబడిన యొకమంటపముగలగు. ఒకవాటి సాయంకాలమున వాదేవాలయముచుంటుపమున నదేక్షణుడేరిరి. ఎల్లజాతుల వారు నానభకలకరించిరి. వీరందరునెద్దియో యొకవిషయమును గూర్చియిట్లుతర్కిం చుకొనుచుండిరి.

ప్ర. ఆయ్యా మహావిదేవతయగు పోలేరమ్మకు జాతరజరిగి యెదేండయినది.

ద్వి. అవును. ఈసంవత్సరము జాతరజరుపకున్నచో వీయూరుధ్వంసము గావించును. కావున జాతరజరిగి తీరవలయును.

తృ. ఆయ్యా! జాతరమహోత్సవముజరుపనెల్లరు నియ్యకొనినవారేగదా!

అవునవును. [అని అందఱునరచిరి.] అపుడాసభ్యులలో నొక యువజనుఁడు లేచి యిట్లుచెప్పఁగొడఁగెను.

సభ్యులారా! నేనిహోద జేరినవారందఱకన్న జ్ఞానముఁగూని, ధనముఁగూని యెక్కువవాఁడనుగాను అయిన వాప్రాప్థము లాలింఁదవలయును. మీరొనరించు మహోత్సవము నేనేమియు నాజేపించువాఁడనుగాను. మీరు తీరమానించుభంగి నేనును నావంతుకన్నమునన్నింతును. జాతరకాలమున జరుగుకొన్ని ఘోరకృత్యముల నాపవలెనని వాప్రాప్థన తత్కృతమునజరుగు లేకపొందవలంప నామనఁబెంతయిం దల్లడిల్లుచున్నది. నిష్కారణముగ జంతుపంతానముల బహిరంగముగఁగఁగించు మనము మృగమాత్రులముగాని మనుష్యమాత్రులముగాము. హింసనిష్కీలితపాపకరము పున్న ములతోడను, ఫలములతోడను బూజించిన వాకేతిత్యపిపదదా? వామురాలకించి యీఘోరకృత్యము మాత్రముమానిపించెదరుగాక అని ప్రార్థించుచున్నాడను.

ఈతనిమాటలను విన్నవారుకొందఱితనికిఁ బిచ్చియనియుఁ గొందఱితనికిఁ బొగ
రనియుఁ దూలనాడిరి. కొందఱతనికపహసించిరి. కాని వారితనియందైతిమునకు నంగీక
రించినవారులేరు. అందఱను యథాప్రాయముగ జాతిరజరుపనలెననియు, భూస్వాము
లందఱు దమకున్నభూములకొలఁది విత్తమానీయవలెననియుఁ జీర్వానించుకొనిరి.
కార్యనిర్వాహమునకుఁ గొందఱిసభిషట నేర్పఱచుకొనిరి.

పండ్రిండవ ప్రకరణము.

ప్రయత్న భంగము.

మంగళాస్నానము లెవచా? వహువరులైకొనిరందు.

నందొరొగవముల వచ్చితిరా? యూరిలోని పెద్దమహమ్మల్ సాక్ష్యచనమున నను దాంబూల గ్రహణమునకు నని యాహ్వానమునేసి వచ్చితిరా?

కెండ్లికొమరిత వారి యాహ్వానమైనది.

అలసింపకుండు వద్దనరుయము వచ్చుచున్నది. వధువును ముందుకొనిరందు.

పదంపడి కొందఱు వధువులైకొని రాలోని కరిగిరి. వివిధములగు మధుర వాద్యములును, సంతోషనూచక వైవాహిక జవనహాసములును, సభయ పాద్యముల నింజామరల వీచు వేళ్యాంగనలును జెలంగ వేళ్యాహాధుడై మహావైభవమునఁ దెండ్లి కొనుచుండు మామగారి గృహమనబడిన యాకైతవ వివాహాననమునుండేరెను. వివాహము చూర్త మాసన్న మగుదుఁదెండ్లిపెద్దలందరసేయు చుండిరి. తెండ్లి కొమరిత యింకను రాదయ్యె. ఆమెకొఱకదాటుగుల్లెల్ల వనకీరి. ఎచ్చటను గాన్పింపదయ్యె. ఈతార్త వేణుగోపాలశర్మగారినిజేరి ఆరిడత్యంతి భయాక్రాంత స్వాంతుఁడై కొమరిత గదిలోనికిం జనియె. మఱల మఱలఁచేరి పారఁ జూచుటయే గాని, యెవ్వరును గానరాలెరి. తుదకామి పండిన సెజ్జపై నొకలేఖ గాన్పించెను. అద్దానినై

వాయనగారగు వేణుగోపాల శర్మగారికి, అని వ్రాయబడియుండెను. అతి త్వరితముగ నాలేఖ పఠించి విప్పించువఁ దొడంగెను.

జనకా! మీతి దలపెట్టిన యావివాహము నాకసమృతము. పరిణయముగాక వయస్సు మీటి మీయంటునుండుట మీకపఖ్యాతి. కావున మీగృహము విడనాడ నుద్దమించితి. నా స్నేహితురాండ్రగు కొందఱు క్రైస్తవ సోదరీమణుల సాహాయ్యమున రాజధానికింజని యచ్చటనున్న యశాధస్త్రీజన శ్రగజాలయమున కరిగెదను. నన్ను మృతిజెందిన దానినిబోలె నని నెదరుగాక. నన్ను దిరిగికైకొనవలెనని యెట్టిప్రయత్నము సేయుచున్నవారిని విన్నను నేనాత్మహత్య గావించుకొని యుసురులఁ బాత్రకొనెదను. నన్ను తీమింతురుగాక. మీకును నాప్రియమైన తల్లిగారికిని నావందనములు.

ఇట్లు మీ యశంగు గూతురు,

క మ ల.

అనా! యేమి ప్రవర్తనము? కల్యాణ గృహమిప్పుడు నిర్మాణ గృహముగ మారినది. న్యాయవాదియుఁ దత్కామియు నిశ్చేష్టులైచేరి యొకపార్శ్వమునఁబడి యుండిరి. పెండ్లికివచ్చిన బంధుగుత్తెల్ల యెవరై వదలిరి. పెండ్లికిఁబయలు దగు పురింహరాయఁడు కల్యాణ మంటపమున కంత సంతోషమున వచ్చెనో యంత సంతోషమున వచ్చెనువానిని.

పదుమూడవ ప్రకరణము.

వేశ్యాగృహము.

ఒకవాణ్ణి సాయంకాలమున జన్మిరాయపురమున గోదండరాముని యాలయమునకు నుత్తర దిశయంగుండు వీధి యందెరువున పురుషులు ప్రాప్తమై నడచుచుండిరి. వీధియందు దేవాగ్రతులగు వర్షములు మున్నగువారు కాపురముందురు. చీకటివేళ యైనందునను మొగంటలు తెలియరాకుండువటుల మేలిమినుంగులిడి యుండు కారణంబునను బైపురుషు లేరైనదియు గుర్తింప నలవికావలయునని వారినిపురు సొండొరులేమియు సంభాషించుకొనక యత్యంత దూరమేగి వీధ్యంతమున నొక యింటి కాకిట నిలువంబడిరి. అయింటి ద్వారము మూయబడియుండెను. చెంతను వెంచి యున్న గవాయమునుండి ప్రకృతిల్లు దీపపుగాలి వెలువడుచుండెను. గృహంతరమున నొకచాల మృదుమధుర స్వరాంచితముగ గానపేటికను వాయించుచు నందందఁ బాడుచుండెను. వారిరువురిలో నొకఁడు ద్వారప్రాంతమునకేగి రిలుపుదట్టుచుఁ “గోకిలా! గోకిలా!” అని మెల్లగాఁ బిలిచెను. లోనున్న యొకయునిది “ఇదిగో వచ్చితిని అని చెప్పుచు నతితృప్తియై ద్వారముఁ దెరిచెను. వీరిరువురును లోనికిఁ జనిరి. ద్వారము మూల మూయబడినది. ముంగిలి కూట మతిరచుచేయుముగ వివిధ శృంగార సానుభోగకామ్యులగు పటమలతే నలంకరింపబడియును. నిర్మలములగు శరీరవిధానముల భరించి, వివిధాభిరూప భూషితయై మందస్మితావస్థయై కబాటము దెరిచిన గూయుపక ప్రాధాన్యముగాఁ గనఁబడినది. గాన పరాయత్త చిత్తయగు నాబాలిక పితాంబర భారితయై నవరత్న భుజితములగు నాభరణము లనేకముల భరించియుండెను. పూర్ణము లింబంబును బోలిన యాబాలిక ముఖంబును గమనించుచుండ నెద్దియో యొక మనోవ్యాసలత యామెయెడ నగపడునుగాని యది సాధారణముగఁ గాన్పింపరాదు.

అయ్యలారా! కూర్చుండుడు. అని కోకిల స్వాగతమొసంగ నాయగుశ్రీ పురుషులు నుత్పతాపములఁ గూర్చుండి మేలిమినుంగులఁ దీక్షివైచిరి. కీరిలో నొక డింబుమించు ముప్పది ముప్పదియైదు సంవత్సరముల ప్రాయమువాఁడు. ఇతఁడు బ్రావృణవంత సంజాతుఁడుగ నగపడువాఁడు. అతఁడాయింటి వేశ్యయగు కోకిల విట కాడు. బాణుండనువాఁడు, మఱియొకడు మదనికి విరోధియగు కోదండు ఈపురుషులిరువురును గృహమునఁ బ్రవేశించినది మొదలుకొని సురపవాక్య ప్రసంగము చేయసాగిరి. ఆమువ్వరి సంభాషణ మించుక మాహనీయనయ్యెడిది అపుడు నాయుంబునున్న బాలిక విద్యానైపుణ్య మాపాదించి భరతాది కలావిశేషములయందు శ్రాధికు గడించెనని కోకిల యుడివెను, అప్పుడు బాణుడు కోకిలంబిని యేదో రహస్యముగఁ జెబిలో జెప్పెను. అంతట కోకిల ఎనిమిది కారదా లోపల దాగు

కొనెదవో? ముంగడ ద్వారమునకు రమ్మ! అని చెవిలో జిప్పెను. కారద గాన శీటికవిడి ద్వారముఖమున నిలచెను.

కోకి—అయ్యో! యిది ముగ్ధులుగట్టచే భయపడుచున్నది; చనువు తేసికొనుడు.

బా—కారదా! భయపేల; వాచెంత దీప్త నిర్భయముగ నుండవచ్చును. నన్ను న్యని? కాదంటావా?

కోకి—కారదా! అయ్యోగారికి శ్రవణానందముగ నొకపాట వినిపించుము.

బా—పాడుము, పాడుము.

అప్పుడు కారద లోనికింజని గానశీటిక వాయించుచు మధురాలాపముల నొక్కపాటఁబాడెను. అదివిని తరుణవయస్కుఁ డానందమునంది యిట్లునెను.

అహ! ఎంతశ్రావ్యము! కోకిలా! కారద విట్టిస్థితికిఁ జెచ్చినందులకు నిన్ను వేనోళ్ళఁ జొగడవచ్చును. ఇక్కఁ గాలయాపనమునీయక కన్నజీకము దలపెట్టుము. తియ్య భవము లిప్పించెద.

కోకి—మీజోటి ప్రభువుల కవికరము లేకున్న మాజోంటకు బ్రతుకుగలదా! సం గీత భరతశాస్త్రములు నశించియుండవా? మీరు మమ్ముఁ జోషించుమూలముగ నిద్వి ద్యులఁ జోషించు వారగుచున్నారు. తిమ యనుగ్రహము ప్రకారము నేయుచున్నా ము. కాని కారదకు విటకాని విషయ మాలోచించిన పిదపఁగదా కన్నజీకముమాట.

బా—కోదండా! మాటాడనేమి?

కోదం—మాటాడుటకేమున్నది? ముఱువచ్చెదము రమ్మ.

ఇటుల సంభాషించి యాయుధకు లిడువురును కోకిలాదత్త గుఱువున నుండన లాంటూలాదులం గ్రహించి నమస్కారములనంది, యానందించి, యాకీర్ష్యదించి, య త్యుల్లాసమునఁ దిరిగివచ్చెదమని చెప్పి యావేశ్యాగృహము వీడిరి.

పదునాల్గవ ప్రకరణము.

జననేన.

మన కథానాయకుడగు సుందరుని రాజధానియందు విశ్వ విద్యాయలమున విడిచితిమి. అతఁడవట బైద్యవిద్యయందు కనదివాభివృద్ధి గాంచుచు విజయస్థు ఖండి యుండెను. ఈ సమయమున రాజధానికి మహారాష్ట్ర దేశముననుండి యొక మహాసేయుఁడువచ్చెను. ఇతఁడు దేశ సేవకై ప్రపంచ శుభమునైర్లఁ దగ్గఱించిన గొప్ప దేశాభిమాని రాజధానియందరితఁడు మ్రొందవ జనసంఘ సంస్కరణ విషయములకు నేకములగు నపవ్యాసముల నొసంగెను. మన దేశమునకున్న వివిధ వర్ణభేదములను దేశక్షేమమునకు హానికరములనియు శ్రీ పురుషులందఱును సంఘ సంస్కారాభివృద్ధికై కృషి చేయువలయుననియు నామహాని యుఁడు పదేశింపఁ దొడఁగెను. ఏమి! వీరియుపవాదముల మహిమ! వీరు రాజధానిని వదలిన కొఁది దినములకే యచ్చట సంఘసంస్కరణ కథల నేకములు నిర్మాణములయ్యెను అందు దినజన సేవకై బృందమును సభకు మన కథానాయకుఁడు కార్యనిర్వహకుఁడుగ నియమింపఁబడెను.

ఈ సంఘమునఁ జేరినవాఁందఱు జనసేవయొక్కయు మైన ప్రపంచవిధిగ నెంచి నిష్కృతజోధగణమునకును, నానావిధవర్ణభేదభంగమునకును, శ్రీజనాన్నకొలునకును బాలుపడుచుండిరి. ఉపవాదములవలనను, బోధనలనను వీరియుద్దేశములు వెల్లడిసే యుచుండిరి. వ్యాధిగ్రస్తములు, నన్నహీనులు నగు దీరులయఁడుముఁ బాపుటవీరివిధి.

ఒకనాటి యుదయమున సుందరుఁడు నిష్కృతజనసభమునకుఁజరి యచ్చటి బాలుకైతన సభవారివలన నిరి తింబైన పాతకాలంబుగ నీచి మరలుతఱినొక యువ తిమిరీ చెంగటకున్న యొక గృహముననుండి వెలువడెను. ఆయమకుఁ బరు నెనిమిది యేండ్లప్రాయముండును. ఆయనతి జగన్మోహనాకాశమున, నాయోధ్యాయమున, అరసి సుందరుఁడ చెప్పటవని కొంతతడవునిలువబడెను, సుందరుని గాంచినంత నె యానుందరీ మణి మిగుల లజ్జావిస్మయములనంది తలవంచెను. కాని యాయమ యెవ్వతెయో యుందరునకుఁడెలియదు. ఆజన్మని కొంతదూరమేగివదిల సుందరుఁడా మెత్తోవక బోవసాగెను. వారిరువురకును నియమించు ఎదిగజముల దవ్వండవచ్చును అట్టితఱి మారాఠులతో సాగ్గమునకేకట పెగర్కొన నాకామిని యటు నిలు బోవజూచెను గాని తడవులేమిందేసి యాకటము నతిం దీకొనెను.

హా! సుందరా! అని అబచి యామె యాత్రోకప్రక్కంబడెను. ఈవిద్యు నరయొడు. మౌనరుఁడు పతికడనుఁటువిడికనుగొన నామె కవాక్యతిగనుండెను. నోటర క్షమనైర్లగఁ బ్రవహించుచుండెను. అకేకతనువట నిలుపబడెను. కలుపు రజ్రాపు సేరిరి. వెంటనున్న బాలికలన నాజనరాలనాధశ్రీ కేరణాయమునకుండు సాదరీష్ట్యములలో నొక్క తెనునియె, తోగులకంఠమును కొలకనుదినను నొగని

ములిచ్చుననియెను, నెఱింగి నుండరుఁడౌకటమున నా మెమందుకొన కడకాఁజుచునకు జనియెను.

ఆ మెమూర్పిలి మాటాడఁబండుటంకెని నెల్లపై వ్రాఁబఁపఁడు తన నామమేల స్మరించెనో నుండరుఁడుగ్రహింపఁడయ్యెను.

—————

పదియేనవ ప్రకరణము.

వైకరీత్యము.

చదువకులా! మాచితిరా! విధికృతవైకరీత్యము! తానొకటితప్పచిన దైవముకటి
తలఁచునను శాస్త్రోక్తికల్లగాదుగదా! వేలుగోపాలకర్మ యెట్టికులాచార పరాయణు
డు! సవాతనకులధర్మములువిడువక యుద్ధరింపవలయుననియుఁ గులధర్మము నే మాత్ర
ము మీఱరాదనియునట్లు తప్పినవారినిఁ జెంతనైనఁజేయకొనరాదనియు నట్టివానిగల్గ
మున జనించినవారి గుణవైకరీత్యమునుబాడుదు. తనయఁడువిష్ణుకర్మ తండ్రియనుమతి
లేకయే యాంశ్లేయదేశమునకుఁజనుట! తనయయగు కనుఁవివాహమెల్లక యిరువద
లివనుట! వేలుగోపాలకర్మ తఁబిడ్డలయందనురాగముగలవాఁడు వారిని సవాతనధర్మ
ములదప్ప నీయరాదని వారినిగౌరణము. కానివిధిజలము సర్వోత్కుచ్ఛము. బిడ్డల
వియోగము భరింపఁజాలక రాజప యతికోకార్తయైకొన్ని వాళ్ళుండి తునకా
వ్యాకులతవలననే కాలధర్మమునొందెను. విపద్ధిగదమున బద్ధాతిః అనున్వాయొక్తి
ననుసరించి కర్మగారికిన్నియొక్కటాను నొక్కసారిసంఘటించెను ఇప్పటికైనను
న్వాయాచారి కృతావమున మాత్స్యకజగదాయే పగోపకాఁమునొందాయె కేవలము
ధనాన్వవరుఁడు సవాతన కులాచారములందతి మూఁసభక్తివిడువఁడు మనోధీర్ఘరుల
న్నియు నొక్కొక్కటిగ విఫలములయినను నరసికెతిఁవృద్ధయ మించకయఁగరుగడ
య్యి ఇషమంతయు భూతదయ పాడనూపదయ్యెను. భార్యపు త్రికల వియోగ
మునకు గారణము సుందరుడనియూహానీసి వాని కతివదండవనుఁ బ్రాత్రునిఁజేయవలెనని
ప్రతిపత్తానెను. ఇదియంతయు నన్వాయమేకదా! నుండరునక వృత్తాంతవే మయనఁ
చెలియువా! కమల తనయందభిప్రయచెల్లడించెనను విషయమయిన సుందరుఁ
డెదుంగువా! అజర్వని రాజధానికేగుట యెరుంగువా! ఇదియంతయు సుందరప్రేరి
తయని వేలుగోపాలకర్మగారి యభిప్రాయము. ఎవ్విధమునలైన సుందరుని కిషించునలె
నని తనమిత్రుల సేవలకల నుందరుఁడతిరుక్కొండనియు నరసిక సాహాయ్యము చే
యరాదనియునుకనుకను బోధవేయించెను. మదనదీ తంత్రముఁబెడచెవిలెట్లనిక వది
యసాధ్యమని తలఁచి సుందరునికమలచెప్పినెన్నియో యసాయముల నుహించుచుం
డెను. కమలకు లభిప్రయయ్యెనుని యాచాలవిషయము కలనైనస్మరింపఁదాయెను
ఎటులనైనఁ గుమారునాంగ దేశమునుండి క్షిప్రముగంపించి మతాధిపతులయను మతి
నొంది వానింగలంబునం జేర్చుకొనవలెనని వానియాశయము. తనకఁగలిగిన మువ్వల
నెల్ల దెలియఁజేయుచు నిఁకఁబ్రాకుంపమున విష్ణుకర్మకల్గ దాకమఱియొకతఁడని
యొంగింపుచునెటులనైన మూర్ఖుఁడని తనచెంతకురాతలెనని కుమారునకొక లేఖనం
పెను. అంతఃకరదేది యెల్లవిధికృతవనియు దానికెలింతిల్లి మాఘఁడఁ వివేయ
నియుఁడనకు విద్య సంపూర్ణమగునంతవరకు కృతకముకరచివ్వులేదనియు నప్పటివ
రకు దగ్గరిధైర్యమున నుండకలయుననియు వ్రాసెను. ఎప్పటికైనఁను బుత్రుఁడనినెనుఁ

దీక్షాదశాసనము ప్రాజాధారముచేసికొని గోపాలకర్మధర్మములను నిలబెట్టినందున
దేశమునందు గౌరవము పుచ్చుచుండెను.

—————

పదియవ ప్రకరణము.
వేద్యమాల.

కారదా! ఈవేద్యములు బాగుగనువ్వువా? ఇదియేమి కన్యమే? ఏమాటకును బదులుపలకవేమే? బాగుండోననిన ధనముకచ్చెట్టి నీకామూల్యకస్త్రాధరణములను తెప్పించెదను. ఇప్పుటికినినీతో బరిత్యజించెదము.

వస్త్రాధరణములకేమిలే?

ఏమయ్యా! వగవునకుఁగారణము?

లేదా! కన్నచికమా?

ఎంతటకులాడిచే? అన్నిసంగతులు నొకప్రక్కఁ జూచుచునే యేమియుఁ దెలియనట్లు నటించెదవు!

అయ్యా! నాకు దేహముస్వస్థతగాలేదు. ఇంకఁగొన్నివాళ్ళు పోవలసినదా?

కారదా! ఇప్పుటికినిన్ని బదులులుగొండు సాకితినిగదే! యింకనెంతకాలము నీకొలకై కష్టపడఁగలసే? (కన్నులు గార్యుత.)

ఇంతకాలము నామనోభిష్టము నీకెఱింగింపక యూరకుంటిని. ఇంక నీమనోచ్ఛాటలర భరింపఁజాలను. అయ్యా! ఈవేద్యవృత్తియందు నాకిష్టములేదు. నన్నేరికై ననొనరి పరిణయముగావింపుము.

ఎప్పుటినుండి నీకోరికమువృత్తివదే? విచ్చలవిడిగ నీకిచ్చవచ్చిన విటకాండ నుచ్చికలచేమెప్పించి యిచ్చవచ్చినయట్లు విహరింపక నొకవిచ్చనాని తేప్పనిచ్చగించెదవేలసే? ఈవృద్ధదనము విడచింబుము.

తేనికై న నంపుదుకదా నామంతుటకన్న విచ్చగాని నుధర్మపత్నిగా నుండుట మేలు. ఈనిష్ఠయను యెంతయో లోలోన యొనఁచితిని. అబావిహీనమగు నీవైయిరతీకనమెంతయో పోయెను నాకు ధనములక్కఱలేదు. వస్త్రాధరణములక్కఱలేదు. కఠినకష్టములేఁబ్రతికెదను. నాయందు గనికరమంచి నాకుఁబరిణయముగావింపుము.

[గర్జనవ్యయముతో] అయ్యా నీకెట్టిదుర్బుధి వృత్తివదే! అని కారదంగొగిరి

చుకొని ముద్దిడుచు అమ్మ! నిదిటలాడెదనువానికై యెంతభవవ్రయమై యుండునో యెంత కష్టపడియుంచునో యోజింపుము. అట్టి వామాట పాడింపజా? నా మంగల భవమంతయు నీ జేగదా! నీవుదక్కిన వాకొరులగులరా? నేనువీశ్రేయముగోరుదానను. నన్ను నొప్పించ నీకు బాడియే!

అనకడుగారతమున నుడువనిక జాయమతోపాడించుట నిష్ప్రయోజనమని యెంచి కారదయారకుండెను. కాని యొక్కభవవ్రయమైన వాచీయొక్క సమానవలెనని విశ్వయించుకొనెను. వేళ్ళమార కారదనుమాయ చేసితినిని నెలపోసి లోనికిం జనెను. కారదరివాకిలింజేరి యాలోచించుచునిలువంబడెను. తొలుత మాలనిగాపాడిన విలు ధుని చంటిపక్కోకాని తనపాలంబడదాయెగాయని విచారించుచుండెను. భగవదత్యగ మాకున వాటిపాయంకాలమున వామాలవానిగాపాడిన యువజనుండె మదనసమాఖ్యుడై కోదండరాముని యాలయముప్రాంతమున నరుగుచుండెను. అతనిజూచి కార ద గడగడ వడఁకుచుఁ జరణయొగ్గుమునవ్రాలి

అయ్యా! ఆర్తము. కరణ్యము. రక్షింపుము. అనిజేడెను. మదనుఁ దామెకభయహస్తమిచ్చి జరగిన కృతాంతము వినుచుండెను.

వ ది యే డ వ ప్ర క ర ణ ము.

అజ్ఞాతానురాగము.

అమ్మా! యామె కివాఁడెట్లున్నది?

గతదినమునకన్న మేలుగోనె గానవచ్చుచున్నది?

ఇక భయములేదు.

అయ్యో! అట్టిభయమేమైన నున్నయెడల కలటానపూతకాలముననే గతించె
? . మనస్సుకాకూడ వచ్చెడిదా?

సామము ఏమిచెప్పెనోయ్యు! బొసఁగనేవలె మిన్నయై పరోపకార విశ్వాసంతో
త్రయై యనాధ భవ కలకాలమునకు సునాధత్వ మానోపదానీన యనులత్వభావ
కట్టి దురవస్థ సంభవించుట! సోబటి యీ యాలయమునకు నధ్యక్షత యెవనిది?

ఈమెదే

ఓవఱో తద్గుణమును నీమె చార్మిత్రములానిదేనా? ఈమెతోఁ గొంచెము ము
చ్చటించవలయును. సిద్ధురవోవుచున్నదియా? లేక యాయాసమున నట్లుపడియున్న
దియా?

నేను మేల్కొన్నదను. నిద్రపోవుచునే యుండవలె. అమ్మా! అమ్మా!
అయ్యగారు వచ్చివారు.

అయినతి యయ్యెథ నిదురమేల్కొంది పెజ్జెవిడిచి నమస్కరించి యిట్లు సం
భాషించెను.

అయ్యో! మీసాహాయ్యమున నేటితో నాకు కఠినమైల్ల సుఖత చెందినది. ఆనం
దము. నాకు మహాపకారము నేసితిరి. అనేక వందనము లాచరించుచున్నదానను.

నీవు గాదించు వందనములకు నే నర్హుఁడనుగాను. అంతయు సర్వేశ్వరుని
సాహాయ్యమే.

అయ్యో! తమరు గతదినమున వెలచిచ్చినదీ నీనాయు పముద్రవీరమునకుఁ బో

వలెనని నిశ్చయించుకొనినదానను, నిజమితకాల మానవ్యవయోగది. తమరకూడ విచ్చే నెదరని వాప్రాధిక.

ఇంతకన్న నుభవిశేషముకలచా! అటులే పోవుదము.

ఇదంపటి యుత్తరము బరిచారకను పెంటగొని సంద్రంబు తీరంబుకరిగి సా యంసములు మానవ్య చుగుచుండుటచే సాగరమున గలకలము మిఱుచుండెను. సకల జీవికోటుల కాధారభూతుండును కర్వలోకములకుఁ జేజుప్రదాయకుండును, సర్వాం తర్యామియః సకలగ్రహాధ్యక్షుండును, నగు భానుఁడసాంబుధిగ్రుంపచుండెను. తైక్షణీవాములయిన భానుకోణములచేఁ బ్రపంచమెల్ల మవస్థకోర్ధంగాంచెను. వివిధ వాహనాదాధులై యేలెంచిన జనంబులు తమవాహనముల చెంగటనిలిసి యశ్యాపార పారావారతీరమున నటునిటు తిరుగుచునానందించుచుండిరి ఎల్లజాతులకారు వాతీర మునఁ గాన్పించుచుండిరి. శ్రీ పురుషులు విహారాధ్యమై పులిసంబులవారి యెండో రులు ముచ్చటించుకొనుచుండిరి.

విద్యాధులుకొందఱహ్వాబడుండి తమతమ పాత్రములనరయించుడిరి. భాలుగు కొందఱునీటియందుదిగి చిన్ని చిన్ని యలలస్పృశమున నానందించుచుండిరి. అహ్వాటి వారి మొగములనెల్ల నానందముబెల్లికెరియుచుండెను.

మనశ్చంగారనాయకా నాయకులొక్కచోటఁ బులిసతలమునఁ గూరుచుండి తమపున సంభాషింపఁదొడంగిరి. అయిదుగిరియందును సంభాషించులక్షణములును నవ్వడవ్వడుకావించు మందహాసములును నహ్వాదియగాడుజనములకే ఖినవమా ర్గావలంబు లగు దంపతులొనునట్లు తోఁపఁజేయుచుండెను. భావబింబముచరమాంబుధిలో ఘనంగను. కొలఁదికాలమునకే యిచ్చటివారనేకులహ్వానవదలి తమతమ గృహముల కేగిరి. నిర్మలముగువాకపమునఁ బరిపూర్ణలేజమున కాబ్జిలిరాజులైనను, చల్లనితనకరమ్ము లచే నెల్లనద్రువుతఁ బెల్లకఁ చేయుచు నెల్ల నల్లన చేతెంచునా కాబ్జిలి పొడనెవ్వని యుల్లంబురంజెల్లకుండు. సాగరంబును దుహినకరప్రభావముననుహ్వింగె. శీరలలచే ఖికరాతాతము నేయఁదొడంగ ఇట్టి యుత్సాహవేళ మన నాయకా నాయకులకే యనశేల? శ్చంగారవిహారము గావించునెవ్వరికైనఁ బాస్పరానురాగముధృవిల్ల కుండునే?

పదునెనిమిదవ ప్రకరణము.

జాతర.

జొరా! చిన్నిరాయని పురమందలి యీ గందరగోళమేమి? గ్రామకథ్యమన నీ జనసంఘమేమి? యూరి వట్టనడుమ నీచిన్ని యాలయమేమి? అందులోనున్న యీ విగ్రహమేమి? రేటికి పురమంతయు నిట్లుగా నలంకరింపఁబడినది. జనసమూహముచే సంకల్ప నిండియున్నది. అచ్చటచ్చట కొందరు స్త్రీ పురుషులు రాలములపై దిరుగుచున్నారు. కొందరు వివిధములగు వేషములు ధరించి వృత్తీములు వాయిం చుచున్నారు. కొందరు పీటికొయందలి చిత్తరువుల జాచుచు నానందించుచున్నారు. కొందరందఱు చెప్పఁబడు జంగాల కథలను వినుచున్నారు. నూర్యాస్త్రసయ నమయమున నూర్చునుట్టి గృహమునకుండి గొనిదెచ్చుచున్నారు. తిప్పెటలు డంకాలు మున్నగు వాద్యవిశేషములు మిన్నంట ప్రాయమున్నవి. దిశల్లో విక్రమింపుచు న్నవి ఆమెతలకు దేవతావిగ్రహముఁ బ్రాల చండాటస్త్రీ పురుషులుగొందరు భీకరాచారములఁ జేయుచు వృత్తీములు జేయుచున్నారు ఆయాగంగాఁపులు మున్నగు వాగందర వీక్ష దండములబూని జనుల వెనుద్రోయుచున్నారు. స్త్రీ పురుషుల నేతులు తమమొసకలదీర్చుకొను నుద్దేశమున తలలపై దీపముల నిడుకొని దేవతలందర్పించుచున్నారు. కొందరు దేవతలయెదుట నన్నరాసులఁబోసి గొర్రెలను మేకలను గోళ్లను బలియిచ్చుచున్నారు. అట్టసమకమున వెంటఁజేబడు దివిటీలఁ గాంతిచే నాడేటిమొగం బతిరాద్రాకారమునఁ గనఁబడుచున్నది. దేవతలాలయమున కరుగుచున్నది. స్వీనేయుడని కొందఱునుచున్నారు యేమిపేరుననని విశ్రింపుచు నొక్కజన్మకడు మిన్నక యలోచన చేయుచున్నవాడు. కొంత తడవీయాలోచనచేసిచేసి తుదకత్తాపుకవిడి యొకను దేవతవాలయములోనికి గొనిపోవకమున్నె యూర పోతను నొకమహిమమును బలియిచ్చు నాచారముగలరు. ఆమహిమము వాదినమున గ్రామమంతయుఁ ద్రిప్పి యిచ్చోటికిఁ దెచ్చియుండిరి. ఆపోతును దెగవారువిధ యాయూరి పెట్టిపొంది దేవతలచ్చోట నిలువఁగనే పెట్టిపొనిని వెదకిరి సవయమునకు మాలఁడు రాఁడాయెను. తొలుత నీయాదంబరముఁజూచి యేగిన పురుషుడేమయిన వాటంకము పన్నెనేమిగాని యాయూర నెచట వెదకెనను పెట్టిపొలఁడుగాని వానిబందుగుఁడు మరియొకఁడుగాని కానరాదయ్యె అతనిపై నందరకును ననుమానము జనించె అయూరి కాపుజంబంతయు నాలోచనకూన్యలై తొలుతదీవహింస వదని పొక్కించి యేగినవాడే తిరిగి యీకాతరనన్నాఁడుఁ జూచియేగినవాడనియు నతఁడే యీద్రోహము చేసినవాడనియుఁ దీర్మానించుకొని యాతనిపైఁగపిదర్పుకొన నూహించుచుండిరి. అచ్చటనున్నవారలలో నొకయునతి వీరావేళియననేఁబోశగమ్మను నేపోలేరమ్మను నాపోతును నాకయ్యక నన్నవహించుచున్నారు. మిమ్ముల ద్వంద్వముజేసెదనఁ అనిరత్నాక్షి యొద్దికరారావమాన నరచెను. ఆప్పుడాయూరి గాఁపుల లోకొందఱు వృద్ధులాయుముకు సాంప్రాజీమాపములును కన్నుగనరతియుండి కేల్చి

ద్వి యతినికయమునట్లనీతి అతల్లనీవులోకమాతవు కేమనీవిష్టలము మాలోనొకనిఁ గృ
త్రిమముననీ పోతును దెగటాచ్చుచులదొక్కడేనియు విభృటికిరాదాయెను. నాముం
దుదయగొని యీసారీకొక గొత్తెంగొని యాలముంబ్రవేకింపుము. అతిశీఘ్రకాలమున
మరలనీతికొక జాతరగావించి పోబోతులను బలియిచ్చెదము. యీతప్పుతమించి
మమ్ముగావుము. యెటులచేకవిధములయెడలిడ నాక కికాంతించి యానాడు బట్టెను
బదులు గొక్కెంగొని యాలమునబ్రవేకించెను. అంతటితోపురజనులు కాంతివొందిరి
గాని కొందఱకు దమ్మట్టియనమానముపాలచేసిన యామదనుని కిత్తజేయవలయునను
బెట్టిబట్టినది వారిలో బాణకొడండులిట్లు బ్రసంగించిరి.

బా. అయ్యచూచితివా మదనునియక్రమము మనయూనివాంలను దాసీను
లగుటఁజేసి మదనుడు తనయిచ్చవచ్చినట్లు జేయుచున్నాడు. అతఁడుమనకన్న
నెద్దానియందధికడు. మీకున్నధనమునాకున్న నేనెప్పుడో మదనునకు గర్వభంగము
చేసియుండును. మీలోభిగుణము మీయ్యజేరచుచున్నది.

కో. యెంతధనవ్రతమయిన నేమి. మనముబెనుదీయవలదు. యెటులనయిన
నాదుష్టునికీషించునుపొయమాహింపుము.

బా. తగునాలోచనజేసుచెప్పెదను. విఠనాపురంబునకు పోవుదమరమ్ము
అయ్యురుపురుసు మరికొందఱను మదనుని పరాభవించు నాలోచనలుచేయఁదొడఁగిరి.
తాని విధివైపరీత్యముల నూహించెదను.

వం దొ మ్మి ద వ వ్ర క రణ ము.

వాగ్దానము.

నేనొకవిషయము నిన్నడుగవలెనని యనేకదినములనుండి తలపోయుచుంటిని గానీ మనకిరువురము దళ మైత్రిలేనికారణమున నూరకుంటిని. అద్దాని నిత్రుడైనాడుగ వచ్చునోలేదోయని నామనసుచిందరవందర యగుచున్నది

సంకోచింపకుము. నీవే నామొద రహస్యము చెల్లడింప వంటివానియైనదే నింక నాకు నిజమైన ప్రియులేవ్వరున్నారా? వర్తమానముగ వదుగుము. తొలుత కేకటావపూత సమయమున నుండరా! అని అలచితివి. అలాగే వీడు.

నే నట్లలచితినా! [అనిలజ్జావిస్మయంబులఁ దలకాంచెను.]

అవును. అలచితివి. ప్రాణోపత్సయమున నిన్ను గాపాడిన దెవ్వరు?

అధర్మిండిచట నాచెంతకున్న నుందరుండే.

తొల్లికట్టు కేకటావపూతుడైకించిన నుందరుడును నిత్రుడు నీ చెంగటనున్న నుం దరుడునునక్కండేనా?

ఒక్కండే యయియుండవచ్చును.

ఇంకను వండేమామా?

సందేహమిప్పుడు విడిగది?

నీతల్లిది తొవ్వడు?

వేలు— అని చెప్పవలెనని నుందరుడు విమకంబైతెచ్చెను. అదిగ్రహించి కనుల యతనితోనిట్లు ప్రసంగించెను.

అయ్యా చెనుచీ పెడవేమి?

వేలుగోపాలకర్మయని చెప్పెదవేమోయని భయపడితిని.

అట్లయిన భయమేమి.

అతడు నాకు ఇరవై శతాబ్దము.

అయినా నేను? నేను మిక్కిలి కాంక్షగా చూచుచున్నాను, అదే గతమును, గానోత్సవా?

అయ్యో నాకు నోరధమున కదురాదవలదు. నీకరమున జననీ జనకులను సకల సుఖములను విడనాడి రాజధానిని చేరితిని. విదప విన్నయిదుమూడు సంఘటింపకు నీయిందాసలే నుమరుల నిలిపితిని.

ఈ సంతాపముల వినినంతనే మందకునకేమియుఁదోచదాయెను. పితా పుత్రమునంతయుపలిసెన్నఁదను నతఁడు చూచియెఱుంగఁడు. పరిణయధంగముకావించి కమల కాజధానికరిగిన వృత్తాంతము మాత్రమెఱుంగును ఇంకఁగొంత ప్రసంగించి యామె యీతనియందలి యనురాగమువలనఁ బడిన పొట్లెల్లగ్రహించి తుదకుఁగమలను మధురగంభీరవచనముల నోదార్చుచు నిట్లనెను.

ఇప్పుడు నేను వివాహవిషయము దలపెట్టినవాడనుగాను. నేను చేయుదలఁచిన ప్రయత్న మెల్ల సఫలమైపదిప నాకీవాంఛఁబడెను.

అంతవఱకు నే నెవ్వరినిలంబింపజూడను. ఇప్పుడు నాకు వివాహేచ్ఛలచెనేని నిశ్చేదముగ నెదను. అంతవఱకు మన యన్యోన్యము రాగము వెల్లడిపేయరాదు. భగవంతుఁడు మనసంకటములెల్లఁబాసి మనకు సుఖముగూర్చునగాక.

అయ్యోద కిరకరుండు నిష్కలకంకములగు నిజకలచేఁ గమలానుందరుల మొగములవికసింపఁజేసెను అమితావందకరములగు నొండొరులవీక్షణము లెదుర్కొనెను. ఇప్పటికే కాలాతీతమయ్యెను. ఇంకను గాలముగడచిపో హానివాటిల్లునని వారవోటు విడువనెంచిరి. మందరుండు నిజమందిరమునకును గమల యనాధకరణాలయ మునకును నగిరి.

ఇ రు వ ద వ త్ర క రణ ము.

కన్నెటికము.

కోకిలా నిర్జన్య నిక్షేపముచేచా ర్తకాలము పమానస్థుడయ్యెను. శక్యమౌర బంధువర్గములనెల్లఁ దిశించి విందులఁ గావించెను. సాయంకాలమున చానువచాదు పేనువాఁడును, జక్కంగ గ త్తిరించఁబడిన సన్నని మీసమువాఁడును నగు శక్యార్థి యగు కోదండుడు నికుదలగు కుటుంబ మెడలపైవ్రాలఁ జక్కదీర్చి చెంగారి నువల నంగమున ధరించి యొక ధవళాంబరము నల్లెకాటుగ వైచికోని యుయ్యారమునఁ గో కిలాగృహమునేరెను. అగృహ మతిగమలేయముగ నలంకరింపఁబడెను. పచ్చనియాకుల తోణము లన్ని చ్చార్ముల నలరారుచుండె టద్యములెల్లఁ జిత్ర కావీరములయ్యెను. అవలో! వేశ్యాంగన శక్యార్థిగృహము రావణీయకము! ఒక రసికుఁడు గదిలోనికిఁ బ్రవేశించునంతనే నలుపురు రవీకులగురా?" యన్న చందముదోఁప నలుడెవల నిలు వుటద్దముల సారును, శక్యార్థిగృహమునఁ బండువో నేవెనకాచినఁ గృష్ణలీలా నూచక ములగు పటముల మొత్తమ్ములును నెట్టి యమామకనకుట ప్రోత్సాహము గలుగఁ జేయకమానవు. కారద వివిధాధరణభూషితయై శక్యార్థిగృహమున నమర్చిన యాసన మునఁ గూర్చుండెను. కోదండుఁ డత్యానందభరితుఁడై ముచ్చుండి యుట్టుటలూఁగు చుండెను అతనిమితృదగు బాబుండును వానిచెంత నిలుకంటడియుండెను.

అప్పు డోసేకులు శృంగారవనితలు పాటలుఁ బద్యములుఁబాడుచు మంగళహార కుల నొపంగుచుండిరి. అచ్చటివారెల్ల నానంద జనిత కోలాహలమున మండునమయి మున నలుగురు రాజభటులును నొక రాజోద్యోగియు నావేశ్యాగృహమునం బ్రవేశిం చిరి. వారిని చాచినంతనే గృహములోని కోలాహలమెల్ల నడఁగె. వారందఱు దిగ్భు మనొంది యేమియుఁదోచక నిలిచినవారైరి. రాజోద్యోగి యపుడు "కోకిలయో, బాణ కోదండులును, రాజాజ్ఞానుసారముగ ఖయిదీలు లేదెరుడు" అనెను. శక్యార్థి గృహనుమాగ బంధువర్గములతోత్పత్తిరచెంది తన్నీచవోపాడుముల నూహింపసాగిరి. అశ్వశ వాయులయలిన కల్లాలము వర్షనాతీతము. కారదపైఁబడి కోకిల ఒడిపీ పూ కుకురాల! ఎంతద్రోహపుఁ డలంపు కలించితివే!" అని యానెను గొట్టఁబోయెను. బాబుని నంతోపోత్కృష్టత విచార విశేషముగమార్చెను. కోదండుని మోమున నెంత పెడకనను నెత్తుకుచుక్కలేదయ్యె. ఎట్టకేలకు రాజభటులు బలాత్కారముగ నాకో కిలను బాణకోదండులను గూడ గృహము వెలువరించిరి. బాణకోదండులకుఁ దను 'నవాజనిరోధియుఁ దొలఁతటినుండియుఁ దమ్ముఁ బరాధవించుచున్నవాఁడును నగు ముదనుఁడు నూటినుటికిని జ్ఞప్తికి వచ్చెను.

పండుడి కారద తనకు దుష్టులగు నా విటకాండ్రునండి రానైనయిక్కట్టు

తొలగినదని భవమున తెలియ నుండినది అర్థమగుటకు మదను నుద్దేశించి యిట్లు నెను.

హా! మదనా! మదనా! నీయా దార్శమునకును, ధర్మసాహసములకును, ధర్మ కుసాలవాస కికిని, వాగ్దాన రక్షణాభిలాషకును, దుష్టకీడుకానుకాగమునకును, భగవంతుండు నిష్పాంతయు రక్షించుగాక. చిరకాలము నీపీఠిజగమున పరిలంఘాక.

కారద యు కవయన్మురాలగుటకు మున్నే వ్యభిచారిణియై నుద్దేశించి నందులకై బాణకోదండులకును, గోరికును గరివకిత్తప్రాప్తించెను. మఱియువాడు మువ్వరును తెజసాలబ్రవేశించి యొక్కొక్కరామునూపములు కరివకిత్తనమధ్యమించు నట్లు జూపింపబడిరి. రాజకీయోద్యోగముం యనుమతివంది మదనమందరుల సహాయంబున కారద రాజధానికింజని యవాధ శ్రీమత కరణాలయమునందేరి యతి నిపుణులైన ననేక విద్యలనభ్యసించినదాయెను.

ఇరువదియొకటవ ప్రకరణము.

ఉపదేశము.

మదమని వృత్తాంతమంతగాఁ జెప్పియారని నివాససౌధమునందును పెప్పకొడుట యధర్మము. మదమని నివాససౌధము చిన్నిరాయని పుష్కలముననున్నది. అంబర చుందిలంబులగు బహిఃప్రాకారములదాటి లోనికిఁ బ్రవేశించినంతనే చిక్కిములగు చిక్కిరువులచే నింపానగు కవాటమునలరాదు ద్వారబంధముగ్నాయును. లోనవికా లచుగు ముంగిలిసూటయును, దీప్తిదేశముననున్న యశేవిధములయిన యాసనములును గుచ్చలును సోఫాలును వంచములును కమ్మబడియుండెను. అటాటస్థానమునుండి పెక్కుగదులకు ద్వారము లనుగ్రుబడియుండెను. సౌధమునకువెళుకొక్కవంటకాల యొకటిప్రత్యేకముగ నిర్మింపఁబడియున్నది. ముందలిపొగ్గవ్యయన వాహనకాలయొకటి గలదు. అంతొకప్రక్క కళ్యాయలుండును. వటియొకచేరి కళ్యేకకటములుగాన వయ్యెడిని వటియొకకాలయందు వృషభమహిషాది పశుగుణములుగానగును ముంగిలి కూటములనుండి సౌధోపరిభాగమునకుఁ బోవఁబడి యనుగ్రుబడియున్నవి. సౌధ శృంగారమత్యేకభవము. చుట్టును ఘనచిత్రకారుండగు రవివర్ణకటములనుగ్రుబడి యున్నవి. అచ్చటఁ గృష్ణస్వర్ణచక్రములు గోడలయందు వ్రేలాడుచుండెను. నేలఁ జిత్రీకమములగు రత్నకంబజములును, వాగ్రుచరములును, బజువబడియున్నవి. వెడదలగు గవాక్షములకు వివిధరత్నాంబితములగు నే పద్మములనుగ్రుబడియుండెను. కొకిలయంటదగినకి లోలము మలువాటియందయమున నీసౌధమున మదమంగును మఱియొక సహిత్యమును డిక్కించుచుండిరి. ఈసతికి నలనదియేండ్లప్రాచుర్యముండును పెనిమిటిమృతినొంపదాదిగ నాయను వ్యవహారములన్నిటిఁ గుమారున కప్పించి దైవపుజారతమునఁ గాలముగడపుచుండెను. ఈమె మదమనిజననియగు కావల్యకా బోలు అతిదునకస్కరించునపుడెల్ల గడుగడు కదలతో వానీర్యద్రుమిచు బుద్ధులగఱ పుచున్నది. అహ! మదమనకంత మాతృభక్తియున్నది! మదమనకుదక్కవేమి'ందు సంతతిలేమి'నేని యామె యతనియందంత ప్రేమాతిశయము చూపుచున్నది.

నాయనా! నీవొంటరివాడవు. గ్రామవైరముదగునా? చుట్టుప్రక్కల నిగనమునేయందగునా? ఊరిపోకి లెట్లుండినేమి?

అమ్మా! నెవ్వరిని దూషించితివి? నేనెవ్వరినిదండించితిని! నిరాధారులగఱించి న నేరమెక్కటిదక్క వేకొద్దియైనను వింటివా?

కాశ్రుపురాణ సమ్మతమగు ధర్మాచరణమనఁజూపియమయినను. దేశకాల పాత్రములనగూడఁ జిన్నించవలయును. నీవుబాలుడవు ప్రపంచజ్ఞానానభవము లెక్కడుగఁ జూడవుగావు నేను నీజనని మదమనిని నీవుదక్కనాకువేటిక యను

లేదు. తండ్రీ! నన్నుజూటించి మీ గ్రామవైరము చూపము. శిశువుగఁ జరిణయ
చూడి సంకమునుద్ధరింపుము.

అమ్మా! శిశువుదెలియనిదానివలె చూటూడెదవేమి! నిరపరాధిగను నన్నువారెట్టి
యిడుములఁజెట్టరాచిరి? ఎన్నివ్యవహారముల నన్నునిర్బంధించిరి? దైవసాహాయ్యము
లేకయున్న నాగతియేమెయిండును? వారివారిదుష్కార్యమునకు వారే ప్రతిఫలము
ననుభవింపకతీయనా! నేను దైవమును నమ్మినవాఁడను. ఎన్ని యిడుములం గలిగినను,
నెన్ని యిక్కట్లులూ రానున్నను, ధర్మమార్గమువిడచి యధర్మమును, నష్టానుజును నగు
కూకల నడచుమార్గము త్రొక్కబోప మతియున్నప్పటి కితినిబట్టి విజాహమున నా
మనము పొటబొన్నది. ఇంకఁగొన్నివార్యు జరుగనిమ్ము పదంపడి నీయిష్టానుసార
ము జరుగఁగలదు.

ఇరువది రెండవ ప్రకరణము.

భీమ.

సింహపురమున బ్రాహ్మణ వీధియందొక వాటి మధ్యాహ్న కాలమున నితరు విప్రకుమారుల తలెంచుచుండిరి. మిక్కిలి యిడికెలాచెయున్న వారి ముగ్ధములం జూడ నెచ్చటనో వారపరిమితముగ భుజించినవారివలె నగపడుచుండిరి. చేత తెరియొక పంచపాత్రిమునుబూని భుక్తాయాసమున మెల్లగ నడచుచుండిరి కొంతతడవ టులేని యొక వికారం పుడచుచుగాంచి యటనిజమయ్యెడిది. అందొక్కరును మరలు కృష్ణ! నేనిక గడలలేనురా! ఇంచుక తడవివో విక్రమించెనను.” అనియెను. రెండవ పురుషుడందుల కియ్యకొన వారిరువురు నా పంచయందలితిన్నపై బరుండి “అమ్మా! అబ్బా! యనుచు, బొర్లపాగిరి, ఇటులఁ గొంతకాలము భుక్తాయాస పరివారాగమై యిటునటు బొరలిన తరువాత రామకృష్ణుడులేచి కూర్చుండి తన యంగీ నుండి యొక బీడీచుట్టను నగ్గిపెట్టెనుదీసి బీడీని గొల్చి గుచ్చగుచ్చనఁ జొగవిడువఁ దొడంగెను. అంత రెండవవాడు పరుండియే రామకృష్ణుని తెలుసఁ జూచి “ఓరి! భవవా! వాడు బీడి నియ్యనిదే నీవు కాల్చుకొనుచున్నావటరా?” అనెను.

రామ—ఓహో! నీవు నిష్టాశరుడవనియు మేముదఱ మహావాగపరులమనియు మీతల్లి నిన్నటిదినమున గర్వోక్తలాడుచుండెనే! గోపాలా నీవెప్పటినుండి చుట్టల వారంభించితివి?

గోపా—నీకుముందే ఇంక నీవ్యర్థపు మాటలఁ జాలించి వేగియు బీడినిచ్చు.

అంత కామకృష్ణుడు మఱియొక బీడినిదీసి గోపాలునకిచ్చెను. ఇరువురను బీడి చ్చుచు నిట్లు సంభాషించి దొడంగిరి.

రామ—ఏమిరా గోపాలా! కడలలేకున్నావు?

గోపా—చిత్రాన్నము బహుతాచికరముగ నుండెనురా! ఆకంటముందాగొడుకును గొనరికొనరి వేయించుకొని భుజించితిని. అందుచే గడుపుబ్బరించి నట్లున్నదిరా!

రామ—ఎవడురా! ఆకడ్డించిన యపాక్రతుడు? ఎంత కొనెనను వడలు రెంటిక ముగా వడ్డింపఁదాయెను. వాడొంటరిపాటునఁ జిక్కినఁ బ్రక్కలు నిలుగఁ దన్నుట.

గోపా—కాదురా! వాడువేయండికదే కొంచెముగనునన్నది.

రా—అవునురా మాప్రాప్త్యాన్తాంత్రవాద్రు భిక్ష చేయించిన నింతయే. నిన్నటిది నము వేసుకొంటే కర్మగారియింటిలో మెంత తృప్తికరముగా నున్నదిరా? వడలలో మునిగి నేతిలోఁ జేరితిమిగదరా!

గో—అవును. ఒక్కొక్కరికి లభించిన వారికేక ఫలప్రమాణమురా!

రా—పాయస మెంత దివ్యముగా నుండినదిరా!

గో—రామకృష్ణ! ఎచ్చటను జెప్పవలదు. వేమ బదునైదు పంచపాత్రల పాయ నము వ్రావించి, మఱి కర్మగారి యింటిలో భిక్ష లేదటరా?

రా—ఓరి! వెధవా! నీవు వట్టిచెట్టివే? రేపు కర్మగారి భిక్షమైననంగతి నీకు వెలియదటరా?

గో—రేపేనటరా? ఇప్పటికే నాకట్టి నోవము మెండుగ నున్న యటులున్న జే? రేపేమి దినఁగదరా?

రా—నీవు నపుంసకుడవు. ఇటువంటి భిక్షలు నూలయినను గోను సరకునేయను.

గో—నీవు మొనగాడవేగాని కర్మగారిందలిరా యిన్ని భిక్షల నిచ్చుచున్నారు? ఇప్పటికే వారైన భిక్షునిచ్చిరి. ఇంక నైదుభిక్షల నిడదంటు.

రాము—ఎందుకా? దేశాంతగము చనిన యాయన కుమారుని కలములో జేర్చు కొనటకు లేనియెడల కర్మగారా యిటుల నెలపునేయనది?

గో—అట్లయిన కర్మ కుమారుని స్వామలకారు సంఘములోఁ జేర్చుకొన్నారంటరా?

రా—ఇంకను విష్ణుకర్మ రాలేదగదరా? వారేమీ రాబోవుదురట వచ్చిన వెనుకగదా యది తీర్మానమగుట.

గో—ఎందుకు వేర్చుకొనఁగూడదు?

రా—ఎందుకా? మందుకు. నీకెందుకురా! యీ యధిక ప్రసంగమా?

గో—కర్మగారి కుమారు కమలయెడట నున్నదిరా?

రామ—ఏటిలో ఆధ్రవ్యచారము నీకేలరా? ఇంకఁ బ్రాద్దయినది. పోవుదము
లెమ్ము. అట్లగ్గ హారమునకు నాయెద్దఁ గొన్ని ఘటకలున్నవి. మాయంటికి రమ్ము
నీకొక మాత్ర నిచ్చెదను. దానిని మ్రుగింపఁ జేసితిమి నీదముగ నుండఁగలవు.

ఇట్లు సంభాషించుచు నాతిండిపోతు లిరువురు నాపంచవిడిచి వనిరి.

ఇరువది మూడవ ప్రకరణము.

మంత్రము.

ॐ

హిందూమత సంగతులందును, వేదవేదాంతోద్ధానమును, జగద్గురులందును నగ వాఙ్మతములను పీఠముల పేకము లీదేశమునఁగలవు. అందువేదగిరిపీఠము సింహపురమున కనతిమూయన నుండవది. ఈధాకకాలమున నీతివిద్యావికారమందును, నసత్యత బ్రహ్మచారియూ, పదాపహ్మ్య ప్రకృతమందును, దానకన్యకందును, వగు నొకము పానీయుఁడా పీఠము నలంకరించుచుండెను. వేణుగోపాలశర్మగారి ప్రేరితమున సింహపురవాసు లాయాచార్యులవారి కామంత్రణముననుప సమీపారముగ వారు సింహపురికేతెంచిరి. సింహపురివాసులూ మహనీయులెంతయు గౌరవమున నాదరించిరి. బ్రాహ్మణులను శూద్రులను, వైశ్యులను నవేకభిక్షుల నొసఁగుచుండిరి. గౌరవనీయులను ధనికులునును పౌరులొకరికన్న నొకరెక్కుము దాంవికమున భిక్షులనియఁదొడగిరి. అనేకులుపాదపూజకై యాస్వాములవారిని దమగృహములకుఁ గొంపోయి యనేకవిధములఁ బూజించి కట్టుములనొసంగుచుండిరి.

విప్రమహారుల సంభాషణ జరిగిన మఱుసటిదివమున వేణుగోపాలశర్మగారి యింట నాటవభిక్ష జడగ నాయెను. నూశ్శోదముననంత నె భయలక్ష్మములను గజములను నొంటెలను నెక్కి శంకాలవాసుండు బలువిధములగు వాద్యవి శేషములు దిశలం దిక్కుట్టిఁ వేదపారాయణమునీయు బ్రాహ్మణులు వెంటఁజనుదేర స్వాములవారు నవత్పభింతలగు కిరీటములను, భుజకీర్తులను, మనోహరులగు హారములను, వీతాంబరములను ధరించి యలెరమణీయముగ నలంకరింపఁడిన పల్లకియందు సుఖాసీనులై స్వాములవారత్యంత వైభవమున శర్మగారియింటికిం జరిసెను.

దారి యందంతటను జనులుగుంపులుగూడి స్వామిముఖసందర్శనము గావించు చుగృతార్థులగుచుండిరి. శర్మగారి నదవమునఁ జేరినంత నె వారలి వినయమున నెదురుగ నేతెంచి స్వాములవారి పాదములఁగడగి తత్పాదపర్యమునఁ బవిత్రీకృతములయిన జలముఁ దన తలపైఁ జల్లుకొని, యతిధర్మియుతిముగ నయ్యుచార్య నుచితాసనా సీసం గావించిరి. శర్మగారి బంధుమిత్ర వర్గము లెల్ల వహ్సృటికి విచ్చేసి స్వామివారింబూ జించివృతార్థులైరి. నాఁటిమధ్యాహ్న కాలమున జ గిన భిక్షవైభవమును వర్ణింపఁజెట్టి వారికిని నలవిగాదు. శర్మగారుప్రయాసమునకును నెలవునకును వెనుదీయక భిక్షుం జరిపించిరి.

భోజనానంతరమున నతిధులెల్లరును సంతృప్తులై నిజనిష్ఠాసములకేగినవీమృటముంగిలిమాటమున స్వామివారు సభదీటిరి. అసభయంద నేకులు పండిత్రగేసురులగు విప్రవృత్తములునేరి కాస్త్రపురస్కారోచనము నేయఁదొడగిరి. ఆసమయమున వేణుగోపా

లక్కగారును, మఱియొక పురుషుడును శింశువును మఱియొకగదియందాసీనులై యుండిరి. ఆ పురుషుడు రక్తఖచితములును మణికంఠములను, గుండలములును ధరించి విలువగల జీవస్త్రములచే నలంకృతుండైయుండెను. అతడు ప్రాయముచెల్లిన వాడుగనుండెను. వారెవరును దాంబూలకూచరించినవెనుక కర్కగారాపురుషునిని చిలువగవుతోనిట్లనెను. దివాకాజీగారు! కార్యాధిపై మిమ్ములవాక్రయించినవాడను ఎటులనయిన నాకథయవాక్యమిత్తురని ప్రార్థించెదను.

దివాకా. ఈవిషయమున మీరంతగఁ బ్రార్థింపవక్కఱలేదు. అవకాశమున్నంతవఱకు మీకుసాహాయ్యమునేయ నిర్దేశింపగనున్నవాడను. మీకోరికల నెలవిండు.

జేలు. ప్రథమమున దేశాంత్యకుండను నాకుమారునిఁ గులముననాకులేక నన్మానితురని ప్రార్థించెదను.

దివాకా. అతఁడెపుడెచ్చట నున్నవాడు?

జేలు. అంగైయదేశమున నైద్యవిద్యను బరిపూర్ణముగగ్రహించి గొప్పరాజకీయోద్యోగమున సంపాదించి మనదేశమునకు రానన్నవాడు కతివయ దివసముల కాతఁడెచ్చో నుండఁగలడు.

దివాకా. ఇదిమిక్కిలి దగ్గటమే?

జేలు. తమదయ.

దివాకా. [కొంతతడవాలోబించి] రాజకార్యార్థమై యన్యదేశములకుఁ జనువాడికి మన్ననగలదు. ఆయాధాగమున మీకుమారునికొఱకు నావలనైన శ్రమ పడెదను. అయిన నీవిషయమున స్వాములవారి చిత్తపాటులందునో!

జేలు. మీరు మనసారజేయఁదలచిన నిదియొకపనిగాను.

దివాకా. తమరెండవ యభీప్తమెది?

జేలు. నావిరోధియు, మర్శింపారథంగమునకుఁ గారణభూతుండును నగు సుందరుఁగులభ్రష్టుఁగావించుటయే నా లెండవయభీప్తము.

దివాకా. మత నైరుద్యంబుగ నరఁదొనరించిన యకార్యమెయ్యది?

నేను. ముగ్ధుడు నామాకుంబిగ్రహించుటయే!

దివాక. అందుకు సాక్ష్యము?

నేను. ఇదిగో! వారిరువురు రాజధానియం దేకాంతస్థులమయిందు విరమించుచుండఁ జూచిననాన్నే హితులు నాకంపితభవము లివి. అని యాజ్ఞానుల దివాకగారి చేతికందిచ్చెను. దివాకజీగారాజ్ఞానులఁ జదువుకొని కాంతతడవాలో చించి ఇయ్యది సందేహస్పదమే; శర్తవ్యము విచారించెద. నని యాభవములఁ గలంబూని యాగచిప్పిడి యరిగెను. నేనుగోపాలశర్మయుఁ గొంత తడవాని స్వామలవారి సభఁ జేరెను.

పాయంకాలరుగునంత స్వామలవారతివిభవమున శర్మగారిగ్గహమువిడిచి తన విడిదిగృహమునకుఁ బోయెను.

ఇ రు వ ని నాల్గవ ప్రకరణము.

దేవము.

ఇటులత్యంత విభవమున స్వామిలవారు సింహపురియందున్న సమయమున నుందరుని తల్లియగు రాజ్యలక్ష్మికి దేహమస్వస్థమై మిక్కిలి బాధగలిగెను. ఈసమాచారము మదనునకుఁ దెలియ నాతఁడు సింహపురికిం జని యామెకెన్నియో యావధముల నిప్పించెనుగాని యామెకు వ్యాధి ప్రబలమయి ప్రాణము దక్కుటయే యనుమానముగనుండెను. అట్టిసమయమున నాయును తనకుమారుఁడొడ నిచ్చ యెఱింగింప మదనుఁడు నుందరునకుఁ దలచివాగ్ర నంపెను. తల్లికిఁ గలిగిన యాపదను నుందరుఁడెంతయఁ జింతిల్లి యేకాకిగ సింహపురమునకుఁ జేరెను.

తల్లి కుమారుఁడొచ్చి శోకాక్రాంతయై కన్నీరుగారుచుఁ గుమారుని దృఢముఁ బిలచి ముద్దాడి యిట్లనెను

నాయనా! నీకు వివాహము గాఁకమున్నె నిన్నొంటరిగా విడిచి చక్కటయై యెంతయఁ జింతిలుచున్నదానను. అటుపయి సర్వమును భగవదనుగ్రహముసాగిమే జరుగగలదు. శీఘ్రముగ వివాహమాడుము. నీశక్తివర్గముల విషమప్రయత్నముల నిన్నేమియు బాధింపనోపవు. సర్వకాల సర్వాశ్ఫలయందును భగవంతుఁడు నిన్నుఁ గాపాడుఁగాక." అని దీవించి తనతలక్రింది దిండును జూపించి నాయనా! నాయనా! నాయనా! మిదింతగ మీదిండును విప్పిమాడుము. అందుఁ గొంతి భవముండఁగలదు. అంత్యకాలమున నీతల్లి నీకొసండు కానుక యవ్వదియే." అని చెప్పెను. మఱియు మదనుని హస్తమున నుందరుని కంటిబునిచి "మాయీయపుర మైత్రీ శాశ్వతమై జగత్ప్రసిద్ధమై వర్ధిల్లుగాక." అని యామె వారి వాత్సల్యించుచు ననురులవిడిచెను. మదనుఁడును నుందరుఁడును నొకతైపున కేలవైవారి రాజ్యలక్ష్మి యాత్మ రక్షించుటకు భగవంతునిఁ బ్రార్థించిరి. తనమును సృజనవాటికకు మోపికొనఁబోవ బ్రాహ్మణు లెవ్వరును నియ్యకొనరైరి. కారణమరయ నుందరుఁడు స్వామిలవారి యానతిప్రకార మొత్తు యందున్నట్లుల చెలికునియ్యెను. నుందరుఁ డిద్దానిఁ జింతింపఁ దిగ్భ్రమకొంది యేమియుఁదోడక నిలువంబడెను. అంతి మదనుఁడు మిక్కుటముగ భవమిచ్చి బ్రాహ్మణులఁ గొండల నొప్పించి రాజ్యలక్ష్మికి దహన సంస్కారము లొనరింపఁజేసెను. మదనుని సాహిత్యమున నుందరుఁడు దల్లికిఁ గర్మక్రతువుల నెల్లఁగావించెను. కర్మజరిగిన ముఖవాఁడు స్వామివారి యాస్థానముననుండి నుందరునకు, వారిని తల్లియొక్క కర్మకీయలయందుఁ దోడ్పడినవారలకును దక్షిణస్వామిలవారిని దర్శించుటకై యంత్రువు లంపఁబడెను. నుందరునకుఁ దోడ్పడిన విప్రులందఱు నాలప్రయసేయక స్వామివారిని తీరూపణను జేడి వారిలనఁ దీర్థముల బుచ్చుకొని మన్ననపడసిరి. నుందరుఁడిది యంతయు నేలుకొరపల శర్మికారి కృత్రిమమున జరిగినదని యెఱిగి స్వామిలవారిని సందర్శింపఁడయ్యె. తమ యజ్ఞానుసారముగ నుందరుఁడు దమ్ము సందర్శింప నందుటకు స్వామిలవారు నుందరుని యాంతున భూయఁజెను.

అ య వ య

ఇ య వ ది యై ద వ ప్ర క రణ ము.

ఇ య వ ది యై ద వ ప్ర క రణ ము.

ఉపన్యాసము.

కుందరుని విద్యోన్నతికిని, సతవిశి రాజధానియందు గలిగిన గౌరవమునకును, సింహపురానులెరియు సంతసించిరి. అతఁడుజనని యవసావకాలమున సింహపురిని జేరిపంతక యాతనిమిత్రు లని సంఘసంస్కారి విషయమై యుపన్యసింపవలసినదని యెంతయువేడలద్దానకత్తయ్యనెను. ఒకనాటి సాయంకాలమున కుందరుఁడు పన్యాసము నిచ్చునని నగరమున బ్రచరింపబడెను. ఆయంపన్యాసమును వినుటకై సింహపురమందలి స్త్రీ పురుషులనేకులు నగరభవనమునం గూడిరి. విద్యాంనులును, న్యాయవాదులును, వర్తకులును, భూస్వాములును, విద్యాభ్యులును, దశభవలకరించి, వేణుగోపాలకర్మకారులు స్వాములవారి దివాన్ జీగారును నచ్చేటండేరిరి. కుందరుఁడున్నతిస్థానమున నిలచుండి సభాసదులనెల్లరఁ దిలకించి హిందూసంఘముందుఁ గాన్పించుననేక లోపములఁజర్పించుచు నాలోపముల బరిమార్చిన జ్ఞానులయొకవత్సమునను, దీనజనరక్షణమునకును, స్త్రీ పురుషులందఱు జాయలఁదేవలయునని యెంతయు సొక్కిచెప్పించు రుదకీర్తనలనెను.

సభాసదులారా! మన దేశమునకుండు జాతి భేదములవలనను, మతభేదముల వలనను, మన కొండొరులయందు మైత్రిలేమింటేసి మనమిత్రుడన్నివిషయములయందు ను దీక్షితియందున్నాము. ఇట్టిభేదముల బాపు నుపాయముల మనమందఱము గవనలసియున్నారము. మతాధిపతులైనను, మతాధిపతులైనను, నిట్టి భేదములనూపుటకై కృషిచేయువారు దేశాభిమానులు అలలజేనక లేనిభేదములఁ గల్పించుకొని వ్యభిచారములైన యాంతులచే జ్ఞానలవనమనించి కట్టపెట్టదఁచుపాపుల నీప్రపంచమున నెట్టి యున్నతఁడవియంగున్నకు దేశవైరులుగా నెన్నదగినవారుగానిదేశాభిమానులుగారు. ఆదియందీమతములు వేదివేదాంతోద్భవమునకై నావించబడినవి. ఈవిషయమునందొకింతయఁ జర్చించువుడుభిక్షులతోడను, సాంతులతోడను, గాలవ్యాపకమునేయు బారల యాననులోనైయుండే నవశ్యములేదు. అట్టివారింబూజింప నేమియు ఫలంబు లేదు. అని యనేకభంగుల సంఘసంస్కరణాద్ విషయములఁగూర్చియు నననేకం గూర్చియుఁ జర్చించెను. ఈయంపన్యాసము వినినతోడనే సభ్యుల నేకులు కుందరుని క్లాప్తంపఁదొడంగిరి. కుందరుఁడు మామణి భూమణులను సరకుగొనక పలుతావుల నివిషయములఁగూర్చి యుపన్యసింపఁదొడఁగెను. స్వాములవారు సింహపురానునకు విచ్చేసి విశేషకాలమయినందునను జిన్నిరాయని పురవాసులహాస్యము పంపినందునను సింహపురింబాసి నైలంబ చిన్నిరాయని పురముండేరి.

ఇ రు వ ది యా అ వ ప్ర క రణ ము.

దు ర్వాణోచన.

విమృట నోక వాటి సాయంకాలసవయమున వేణుగోపాల శర్యుగారియింట నేవురు పురుషులనేరి యాలోచన చేయుచుండిరి. అందువ్వవారిలో వేణుగోపాల శర్యుగారన మనకిదివఱకే తెలియును. తక్కిన నలువురిలో నిరువురు బ్రాహ్మణులు నిరువురు కూడ్రులుగానుండిరి. ఈనలువురు చిన్నిరాయని పురవాసులు. వీరేవురును దీప్తికాల మెద్దానింగూర్చియో యరిగోహస్యముగ నాలోచించుచుండిరి. వారిమొగ మ్ములఁలాడ వాఁడెదియో యొక ప్రమాదకరమగు విషయమునగూర్చి యోశించుచు న్నటులఁ జెలియవచ్చును. అంతఁ గొంతకాలమునకు వేణుగోపాల శర్యుగారచటనున్న బ్రాహ్మణులలో నొక్కనిం దిలకించి యాట్ల సేతు.

ఇంకను నుపసవ్యాసములు జరుగుచున్నవా?

బ్రా—చెందగుచున్నవి. ఎక్కడఁజూచినను వాతిభ్రష్టత్వము గానరెననియు, గులాచారములు నేలఁ గలుపవలెననియు, స్వామీలవారి యానలఁ గరస్కరింపవలె ననియు నుపన్యాసములు జరుగుచున్నవి. మాయూరనే యిప్పటికి నాల్గునవవి. ఇక్క గ్రామములయందుగూడ సుందర మదను బుపన్యాసము లిచ్చుటల శక్తిని చుకొనియున్నవారు. నావురు నటనన్న యిరువురు గాఁపులలో నొకఁ డీట్లు లనియెను.

అయ్యో! దీనికంతయుఁ గా రణభూతుఁడు యదనఁడే. వానివలన మాగ్రామ ము పాడిగునటులనున్నది.

తే—కాదుకాదు. మదినునిఁ జెలిచినది ముందరుఁడే. అనుర్యాద్ధుని బలమార్చిన సంతయు నరియగును.

బ్రా—వీరిరువురిలో నెవరన్నను బ్రపంచమునకు హానియే!

తే—అటులయిన మీయిచ్చనచ్చినటులఁ గావించుడు.

బ్రా—మీసాహాయ్యము పరిపూర్ణముగ నుండఁగోరెదము.

వేణు—అభ్యంతరములేదు.

అంతి నానలువురు పురుషులును వేణుగోపాల శర్యుగార సదనకు జెలుగడిరి.

శర్యుగారేమియుఁ దోఁచనివానివలె నిటువలెఁ గొంత తడవూఁక తిరిగి, యాగ
దియందున్న యొక పేటికందెఱచి, యద్దానిలోనుండి యొక లేఖనమువీసి చదువ
సారంభించెను. అది ముగిసినపిమ్మట, మఱల వాఱబును లేటికయిండి తనలోఁ
దానిట్లునుకొనఁ దొడంగెను.

ఓహో! యిది మనకనుకూలమే రేపుగదా విష్ణుశర్యు రాజధానిం జేరునది. నే
నిదనమే రాజధానికేగదను. ఈఘోరకృత్యము జగదునపుడు నేనిచట నుండఁదగ
దు. ఏమంటిని? ఘోరకృత్యమనియా? కాదు మిన్ను మతాచార విరోధులగు దుర్మా
త్తులఁ గెగటార్చుటకై శ్రమిష్ణా రాయణుఁ డీప్రపంచమున నవతరించలేదా? నుండరా!
నీవా! నన్ను దిరస్కరించువాడవు? నీ ప్రాణములను నీవు గాపాడుకొనుము. అని
యతిత్యంతియగ రాజధానికే బయనమై యిటువడలేను.

ఇరువదియేడవ ప్రకరణము.

హేరక్కత్యములు.

మఱువాడు పాయకాశమున రాజధానియందు బంధుమిత్రసమేతుడై వేణుగోపాలశర్మ కుమారుని సందర్శించు కుమారులమువహువ శకటనిలయమునకేగెను. ఆవాటిబండియందు విష్ణుశర్మరాలదామెను. కాని మఱువాడే తెంచునటుల విష్ణుశర్మయొద్దనుండి తిండివస్త్రమానము రాలబడెను. మఱువాడు మఱువ వేణుగోపాలశర్మ ఘోషశకట నిలయమునకుఁజని కుమారునికొఱకై వేచియుండినను బొంబాయివగరము నుండి ఘోషశకటమేలేని వేణుగోపాలశర్మ యాశకటచుంతయుఁ గుమారునకై వెళ్ళినవతఁడు గాన్పించవందన వాటికిని విష్ణుశర్మరాలేదని యనకొని దీనవదనమున నొక చెంతనిలువబడెను. అపుడొక యువజనుఁడాండ్లయుల యుడుపులధరించి కడు రాజసమాన వేణుగోపాల శర్మగారి కడకేతెంచి వసుష్కార పూర్వకముగ తల్లీ! నన్ను గుర్తించలేదా? అని యడిగెను. అపుడు వేణుగోపాలశర్మ కుమారుని గుర్తించి మిగుల దమకమున నాతనిఁ గొంగిలించి ముద్దాడెను. కొంతతదపు తల్లీతో ముచ్చటించి తనమిత్రులగు కొండజాండ్లయులతో రాజధానియందున్న యొక యాండ్లయభోజన కాలయందుఁ దానుండ నిశ్చయించుకొన్నటులను, మఱువాటి యుదయమున దండ్రీశన తావునకు రావలసినటుల వేణుగోపాలశర్మగారి కెఱింగించి విష్ణుశర్మ యచ్చోటు వాసెను.

కుమారుని జాతిభ్రష్టత్వమున కెంతయుఁ జింతిల్లయ వేణుగోపాలశర్మ నిజ మందరమున జేరెను. మఱువాటి యుదయమున పన్ను సంధ్యాద్యస్తానములఁ దీర్చి కుమారుని యాస్థానమునకేగెను. కుమారుఁడెచటితో యాకస్మికముగ నేగినటుల తెలియఁగా యాతనికొఱకు గొంతదడపు వేచియుండ నలిండతి రాక్షాకారమున నిలువేరెను. కుమారుని పెంటనే తండ్రియాలానికీఁజని యాతనిచెంతఁ గూర్చుండి నాయనా! సంతాపమునకుఁ గారణమేమి? యని యడిగెను. ఆందులకు విష్ణుశర్మ కారణమీద యనిన వేణుగోపాలశర్మ యతిసంక్రమమున నేనా? నేనేమిచేసితి ననెను.

విష్ణు. ఏమిచేసితి ననియెడవా? నీవేమిచేసినది యీవారాత్రిక యందు గలదు. నేనీ యుదయమున నీరాకకై వేచియుండ గమల యత్యాశక్యకముగ నన్ను రమ్మని కలుగురఁజె. ఆమెతావునకుం జన నెల్లవిషయములును దెల్లచుయ్యె. మాజనాధగవంతుఁడు నీపొంతునుండి నిన్ను గాపాడుఁగాక. నాపుడు వేణుగోపాలశర్మ నిశ్చప్తితుండయ్యె. విష్ణుశర్మ వారాత్రికనుండి యిచ్చుంగిఁ జదువఁదొడఁగెను.

సింహపుర వృత్తాంతములు. నిన్నటిదికమున నీపురమున కవతిదూరమున

నున్న చిన్నిరాయని పురమున నలిఘోరిమగు వధజరుపఁ బడెను. ఈపురి నివాసుఁడును విశ్వవిద్యాలయమునఁ బ్రసిద్ధిగాంచినవాఁడును నగు నుండరుఁడును నతని మిత్రుఁడును చిన్నిరాయని పురనివాసుఁడును నగుమదనుఁడును పంపు పంపార విషయములను గుఱించి చెంతనుండు గ్రామముల నుపన్యసించి యింటికేతెంచుకొని రాత్రికాలమున దారిలోఁ గొందఱు వాగలఁ జంపునుద్దేశమునఁ బైబడి ఘోరాయుధంబుల నిరుపుగ హింసించినటులను మదనుడేచ్చటన మృతిచెందినటులనుఁ నుండరుఁడు సృష్టిహీనుఁడై క్రొందబడినటులను నాతఁడిపుడు సింహపుర వైద్యకాలయందున్న టులను, నతనిబ్రతుకు దుష్టులుగ నున్నటులున్న విష మిక్కిలిచింతించుచున్నాడు. ఈవిషయమునఁ చిన్నిరాయని పురనివాసు లనేకు లిప్పటికే దండనాధికారులచేఁ బట్టుకొనిరి. ఇంకననేకులు గౌరవనీయులు నీపురముననున్న న్యాయవాదులు గొందఱు నిఘోరకృత్యమునందఁ గలిగినటులఁ జెలియవచ్చినదట. శ్రీఘముగ ననేకులు పట్టుబడఁగలరు.

నీయద్యమము ఫలించెనా.

నావుడు వేణుగోపాలశర్మ నిశ్చేష్టితుడై యేమిసెప్పటకు నోరాడక యూరక నిలువంబడెను. ఎట్టకేలకు వైద్యముతెచ్చుకొని ఎవ్విధమున నైన శత్రు నాశనము సమ్యక్ముగదా అనెను.

విష్ణు. వీరికి సమ్యక్తము! కిబోటి కిరాతులకా?

వేణు. నాయనా? మన సంసార సుఖభంగమునకుఁ గారణభూతుఁడు నుండరుఁడు. అతని కృత్యములయం దన్నిటియందును మదనుఁడు తోడైయుండెడి వాఁడు. అట్టి వారయంగుఁ గనికరముంచరాదు. నిజగూఢునానచే నన్నికృష్టములు వఱచియుంటిని. ఇట్లనమయమున నాకుఁ దోడైయుండక నన్ను విడనాడఁజూచుట ధర్మమా? అని కన్నీరుగార్చుచుఁ గుమారునిఁ గరంబులఁ బట్టుకొనినను.

విష్ణు. అయ్యా! ఏనుఁడు, నీ యాకాంక్షమువలన గమలా శాసనలు బ్రతికి యుండుట దుష్టభము. ఇంక నీవు సుఖముగ నుండవగును. నీకును నాకును నేటితో ఋణము తీరినదనుకొనుము. నిబాంధక్యము నేనొల్లను నీప్రాయశ్చిత్తము నాకవసరము లేదు. నాయండఁ దయగొని యాత్మఋణమున నన్నుఁ బాయము. నీదగు కఠినహృదయ మునకును బాపకర్మములకును భగవంతుడు నీకుఁ బ్రతిఫలమొనఁగఁగాక. అని యట నున్న తనగదిలోనికి బోయి ద్వారమును మూసికొనినను. వేణుగోపాలశర్మ యతి తోకాక్రంతి మానసుండై యేమియందోఁక వెలివడి కక్షణమున సింహపురమునకు బయనమైనవాడయ్యెను. దారియందంతటఁ వేణుగోపాలశర్మ యతిమానాకార్యుడై యేర్పయో యోజించుచుండెను. ఘోరకళటము సింహపురముఁ జేరునప్పటికిని కానవు

యమయ్యను. 'తిన్నగ నింటికిజని కవాటముల బంధించి యండిటు నటుతిరుగుదు మాటాడుకొనుచుండెను. ఎట్టకేలకుఁ దన శేటికంటిని యద్దానిమండి మొక గాజుపాత్రమును తెలివీసి చేతనుంచుకొని యిటులన కొడంగెను.

హా! దండనాధికారులవలని భయమొక చింత బాధించుచుండ, కష్టశక్యముకల నోళ్లు నన్నుఁ జంపుచున్నవి. కుమారా! నన్న విడవాడుట నీకు న్యాయమా? ఆవును. 'వేలగోపాలశర్మ కుమారుడెన్న నీకును నిమనముగదా! నుండరా! నీవే జయించితివి! హా! నేనట్టిపాపిని! ఎట్లమాధుండను. ఇంక నేను జీవించియు నేమి ఫలము? ఆకమానము దప్పదు. అని యా గాజుపాత్రమును నోటఁజెట్టికొని యందున్న ద్రావకమును ద్రాగెను.

కొంత తడవటు నటు తిరిగి, క్రిందఁగి యిటులాగ్న శారంభించెను.

ఎవ్వరమిరు? నన్న లాగకుడు. త్రోయకుడు. నేనెవచ్చెను. అయ్యో! మదనా! ఏల యూజక మానెదవు? ఈకింగల బానిసఁడి నన్న రక్షింపుము. అయ్యో! చచ్చితి. చచ్చితిని.

ఇట్లు కొంత తడవఱచి ప్రాణములు విడిచెను. మఱునాటి యదయమున దండనాధికారులు వేలగోపాలశర్మ రాతిరి యిటునేరినతఱిగి వాకిలొఱగై యచ్చొర జేరిరి. కాని కవాటములు బంధితిమడయిండ్లను. ఎంత యజచినను నెవ్వరను ద్వారముం దెరువరైరి. విడప వారు కవాటములఁ బగలఁగొట్టి బొనికిం జని కని నపు రాత్రిపాత్ర్యచేఁ బ్రాణముల బాపుకొన్న వేలగోపాలశర్మగారి కశేబర వరిధూరముగఁ గ్రి దంబడియిండ్లను.

ఇరువదియేనిమిదవ ప్రకరణము.

శానాకటి తలచిన దైవముకటి తలచును

మదననియందు జిన్నిరాయపుర నివాసులనేకుల కక్షాంతయున్నను నాతని జంపునక్షేమ బాణాకోడండుల యాప్తబంధువులకుమాత్రము గలిగినది. కావున నాతని మరణము విన్నంతనే యాపురమున వల్లకల్లోలము గలిగెను. మదనుని గుగుణములెల్ల నపుడు ప్రఖ్యాతికి రావోడంగను. అతని జంపిక వారయందేరుగు గనికగ ముంపిక మరణదండకుఁ బాత్రులఁ గావించిరి. మదనుని మరణము వినినంతనే యాతని జననికను కావల్య భరించరాని శోకమునఁ బ్రాణములు విడిచెను. తత్సంవాసములెల్ల నిరపరాధియు ధర్మాత్ముఁడను నగు మదనుని గుణాలశయము దలచుకొని మిక్కిలి చింతాక్రాంతులైరి. మాతృసుతులపేర నొక యాలయము నిర్మించి వారల నందుఁ బ్రతిష్ఠిజేసి పూజింపఁ దొడంగిరి.

సుందరుఁడు క్రమమున కమల కారదలయొక్కయు, విష్ణుశర్మయొక్కయు సుపచర్యులచే న్యసంపాదయెను. మదనుఁడు జీవించియుండఁగ నె తనకున్న గ్రామమై రమువలనఁ బ్రాణాపాయము గలుగవచ్చునని యాలోచించి, తానకాలమునఁ జచ్చిన యెడల జరుగవలసిన కార్యముల నొక పత్రికాయందు లిఖించియుంచెను. తనకిల్లి జీవితమునకుఁ గావలసిన కొలదియొస్తదక్క, తక్కిన తనయావదాస్తిచే జిన్నిరాయని పురమున నిమ్మజనోద్ధారణమునకై యొక విద్యాలయము నిర్మింపఁ బడవలెననియు నద్దానియందన్ని జాతుల బాలురకును బాలికలకును ధర్మాగ్రముగ విద్య నేర్పించవలెననియు, నిదాని కంతకు సుందరుఁడు కార్యనిర్వాహకుఁడుగ నుండవలెననియు, మదనుఁడు లిఖించెను. మదనుని యద్యమము లరపినంతనే చిన్నిరాయని పురవాసులందఱు మిక్కిలముగ సుందరునకు సహాయులై విద్యాలయమును బూర్తిగావించి “సుదనుని విద్యాలయము”ని నామకరణము గావించి సింహపురమందలి నిమ్మజాతులవారందఱు మదనుని దైవముగఁ గొలుచుచు నాతని విద్యాలయమునకుఁ దమ బాలుర నంపిరి.

తనవారఁ గొన్నిసార్లుకుఁ గమలా సుందరులను, కారదా విష్ణుశర్మలను బ్రహ్మ సామాజిక పద్ధతులప్రకార మొందోరులఁ బరిణయమాడిరి. వారు రాజధాని యందేయుండి యత్యవ్నత పడవించేరి. ప్రతి సంవత్సరమును మదనుని మరణదినమున వారందఱును చిన్నిరాయని పురమునకుఁ జని యచ్చో మదనునిఁ బూజించుచుండిరి. సుందరునకు గలిగిన ప్రథమ పుత్రునకు మదనుని నామమిడిరి. మదనుఁడు చచ్చినను బ్రతికియేయున్నవాఁడు. అతనికీరి యాతలద్రాక్మముగఁ బ్రపంచమున వర్ధిల్లు

చందును. కాని వేసుగోపాలశర్మకు దలంచువార్యకును శేరు. తన పిల్లల వ
నాడబడి, తానుజేసిన పాపకృత్యములకు. జింట్లయి, వాత్మిహుల్ల్య గాఢించుకొన్న
యా వేసుగోపాలశర్మ యుద్యమములేవి కొనసాగినవి? తానుకాని తలచిన వైదము
కటి కలంచును. ధన్యమే జయించును.

చగువగులారా! ప్రపంచము వ్యాయముగఁ బ్రవర్తించు సమయములకు. పు
ము లనేకములు గలుగుచుండును. ఎట్టికృత్యములకును నెరుచియక మనన మందియిలవలె
దినగ క్షణకై పాపముగడుచునానియులు, పూజనీయులు.

స మా ప్త ము .

10812

